

BAYBURT ÜNİVERSİTESİ

**EĞİTİM
FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

HZ.PEYGAMBER'İN AİLE HAYATINDA EŞLER ARASI İLETİŞİMİN TEMEL İLKELERİ

Nevzat AYDIN*

Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızla geliştiği günümüzde, hayatın her alanında iletişimin en önemli sorun haline gelmesi çağın ironisidir. İletişimsizlik, özellikle aile hayatında yalnızlık, huzursuzluk ve ayrılık gibi çok ciddi problemleri meydana getirmektedir. Toplumun temeli olan ailenin huzuru ise öncelikle eşler arasındaki sağlıklı ve kaliteli iletişime bağlıdır. Modern hayatımızda evlilik sorunlarının çoğu iletişimdeki olumsuzluktan ve beceriksizlikten kaynaklanmaktadır. Aile içi iletişimin sorunları, nedenleri ve çözüm yolları meselesi, günümüz insanının en önemli gündemi olmuştur.

Araştırmada aile içi iletişim sorunlarına bir çözüm denemesi olarak, Kur'an'da inananlara "üsve-i hasene" "en güzel örnek" olarak takdim edilen Allah Rasûlü'nün aile hayatındaki eşler arası iletişim algısı, anlayışı ve süreci O'nun söz ve uygulamalarından örneklerle tespit edilmiştir. Hz. Peygamber'in huzurlu bir aile için eşler arası iletişimde ortaya koyduğu evrensel ilkeler açıklanmıştır. Hz. Peygamber'in aile hayatında olumlu ve kaliteli iletişimin tüm unsurlarını kullandığı, yüce ahlakı ve hayatıyla "huzurlu aile" ve "mutlu evlilik" konusunda Müslümanlara örnek olduğu, çağımızın iletişimsizlik sorununa çözümler sunduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Aile, Evlilik, Eş(ler), İletişim

*Yrd.Doç.Dr., Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, naydin@bayburt.edu.tr.

FUNDAMENTAL PRINCIPLES AMONG COUPLE'S RELATIONS IN THE LIFE OF THE PROPHET MUHAMMED

Abstract

In today's world in which the rapid development of information and communication technologies is evident, communication became the most important problem all areas of life, which is also an irony of the age. Lack of communication, especially among family member such as loneliness, anxiety, and separation, constitutes very serious problems. The peace in the family which is the foundation of society depends primarily on the health and quality of communications between the spouses. In our modern way of life, most problems originate in marriage stem from incompetence in communication. The inside-family communication problems, their reasons and solutions have become the most important agenda of the modern man.

In the research the perception, it is aimed to set forth the understanding and process of prophet's relationship with his spouses by providing instances from his sayings and applications. Prophet Muhammad is presented as the best example to the people, so this study is about his family and it will shed light on the inside-family problems. Moreover, the universal principles for communication among family members, for a peaceful family are explained. It is showed that the prophet used all the elements of quality of life and positive communication, became example for Muslims with his high morality and life in terms of having "peaceful family" "happy marriage" and provided solutions to the lack of communication in our age.

Keywords: *Prophet Muhammad, Family, Marriage, Spouse(s), Communication*

GİRİŞ

Sosyo-kültürel kimliğin, insanî ve ahlakî değerlerin ve tarihî mirasımızın koruyucusu ve aktarıcısı rolüyle aile, toplum düzeni için temel ve evrensel bir kurumdur.¹ Aile yuvası, bireylerin davranış ve değer eğitimi en kalıcı şekilde kazandığı müstesna bir yerdir. İnsanlık tarihi ile eş zamanlı olan aile, eşlerin ihtiyaçlarının karşılandığı, aile bireylerinin birbirine dayandığı, sorumlulukların paylaşıldığı, sevgi, saygı, şefkat ve merhamet gibi duygularla fertlerin birbirine bağlandığı bir müessesedir.

Sağlıklı bireylerden müteşekkil huzurlu bir toplumun oluşması, geleceğini inşa edebilmesi ve yarınlara güvenle bakabilmesi, ancak aile yapısının sağlam temeller üzerine bina edilmesiyle mümkündür. Ailenin sağlam bir yapıda olması, aile bireyleri, özellikle eşler arasındaki iletişimin kaliteli olmasına bağlıdır. Boşanma oranlarının giderek arttığı günümüzde evlilik sorunlarının çoğu, iletişimdeki dikkatsizlikten ve özensizlikten kaynaklanmaktadır.

Gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçları sayesinde sınırlar ortadan kalkınca çok farklı kültürlerle ve coğrafyalarla iletişime geçilmiş olması, ahlakî ve manevî değerlerde çözümlere yol açmıştır. Manevî değerlerin dejenerasyona uğramasıyla beraber canlılığını yitirmesi, eşler arası iletişimi de olumsuz etkilemiştir. İnanç temelli manevî değerlerin korunmasının eşler arası iletişimde, dolayısıyla evliliğin sürekliliğinde önemli bir katkısı vardır.

Günümüzde aile, sosyal hayattaki temel işlevlerinin farklılaşması ve modern hayatın getirdiği değişimler, ekonomik sorunlar, medya ve gayr-i ahlakî yaşantı gibi iç ve dış tehdit unsurlarıyla yıpratılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal alanlardaki değişimlerin, özünde evlilik algısını ve aile hayatını dönüştürdüğünü söylememiz mümkündür. Modernleşmeyle birlikte evliliğin manevî yönünün ihlal ve ihmal edilmesinin ve sosyo-kültürel değerlerin yozlaşmasının yanı sıra iletişim araçlarının insanlar üzerindeki olumsuz etkisinin de aile kurumuna zarar verdiği görülmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin baş döndüren bir hızla geliştiği ve adına “iletişim çağı” dediğimiz asrımızda, ne yazık ki eşler arası iletişimsizlik de aynı oranda artmaktadır. Toplumun temel taşı konumundaki ailenin değerini ve bütünlüğünü kaybetmesine neden olacak bu tehlike, sosyal hayatta telafisi mümkün olmayan birçok problemin ortaya çıkması anlamına gelmektedir.

Aile, insanlık tarihi boyunca önemini ve etkinliğini sürdüren yegâne kurumlardan biridir. Bununla birlikte günümüzde aile hayatının neredeyse yalnız cinsel duygu ve ihtiraslara yahut da maddî değerler uğruna kurban edildiği görülmektedir. Bunun içindir ki, insanlığa her konuda “en güzel

¹Aile kurumunun toplumsal işlevi için bkz. Dodurgalı 1995: 75; Aydın 1989: II,196.

örnek²² olarak gönderilen Hz. Peygamber'in aile hayatına ilişkin tutum, tavır ve uygulamalarına, kısacası örnekliliğine şiddetle ihtiyacımız vardır. Zira evlilik kurumuna adım atacak bireylerin bu temeli sağlam kurabilmesi için sahip olmaları gereken farkındalığı kazandırmak ve eşler arası iletişimde dinî ve manevî değerlerimizi yeniden tanımlayıp hayata geçirebilmek son derece önem arz etmektedir.

İşte bu çalışmamızda varlığını ve fonksiyonunu sürdürmesi açısından, iletişim(sizlik) sorununun yıpratdığı aile hayatının problemlerine çözüm sunmak amacıyla, Hz. Peygamber'in eşler arası iletişimde özen gösterdiği ilkeleri örneklerle açıklayacağız.

1-Aile İçi İletişim Sorunu

Çağımızda bilim ve teknoloji alanında hayatımızı etkileyen gelişmelerle birlikte bireysel ve toplumsal sorunlar da artmış; bu problemlerden en çok toplumun aslî unsuru olan aile kurumu etkilenmiştir. Bilgi ve iletişim araçlarının geliştiği modern toplumda sosyo-kültürel ve ekonomik şartlara göre değişen ve gelişen aile yapısında, bireyler arasındaki uyumu ve birlikteliği sağlamak zorlaşmakta, aile içi iletişim ve etkileşim bozulmakta, bunun tabii sonucu olarak kuşaklar arası çatışmalar artmaktadır. Bu durum, aile içi ilişkilerin bireylere ve topluma olumlu girdiler ve kazanımlar sağlayabilmesini engellemektedir. Zira bireyin temel karakteri ve özellikleri aile içerisinde oluşmaktadır. Aile içi ilişkiler ağında her birey kendi benlik bilincini ve kişiliğini yapılandırır (Apaydın 2001: 320). Gerçekte insanlar evlerindeki hayatla sınırlı ve bir kişinin karakteri hakkında hüküm verileceği zaman onun aile hayatına bakılmalıdır.

İnsanî ilişkilerin başladığı ilk münasebet alanı ailedir. Bireyin ait olduğu aile üyeleri arasındaki ilişkiler, eğer bir uyum içerisinde sürdürülüyorsa o aile huzurludur. Bu tür ailelerde yetişen fertler genellikle problemsiz olup başarı oranları yüksektir. Buna karşılık birey uyumsuz ve huzursuz bir aile ortamında yetişmiş ise hem başarısı düşük olmakta hem de daha çok davranış bozukluklarına rastlanmaktadır (Erdil 1991: 5-6).

İnsan, gerek diğer insanlarla birlikte yaşayabilmek, gerekse kendinden öncekilerin oluşturduğu bilgi, değer ve kuralları edinebilmek için iletişim yeteneğine sahip bir varlıktır (Önder 2003: 11). Bu yeteneği ilk önce aile ortamında ortaya çıkar, burada şekillenir ve gelişir. Bu nedenle aileyi bir etkileme ve etkilenme yeri olarak ifade edebiliriz.

Aile, yalnız akrabalık bağı olan bireylerin aynı çatı altında yaşamaları, aynı evi paylaşmaları demek değildir. Evi paylaşmak, hayatı paylaşmak anlamına gelmektedir. Aile iletişiminin iyi olması, aile bireylerinin hayatı paylaşımlarıyla mümkündür. Hayatı paylaşmak da sadece evde iş bölümü

²² *Ahzâb sûresinin 21. ayetinde Hz.Peygamber, "üsve-i hasene" (en güzel örnek) olarak takdim edilmektedir: "Andolsun ki, sizin için ve Allah'a ve ahiret gününe ulaşmayı dileyen ve Allah'ı çok zikredenler için, Allah'ın Rasûlünde güzel bir örnek vardır."*

yapmak değildir. Evde salt maddî şeyler değil, duygular da paylaşırsa hayat paylaşıyor, demektir. Hayatı paylaşmak, hayatın güçlüklerini beraber karşılamak, hüznün ve sevinçlerini beraber yaşamak demektir.

Ailenin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi, toplumsal görevini ve işlevini yerine getirebilmesi, aile içi ilişkilerin temelinde olan eşler arası iletişimin düzeyine bağlıdır. Evliliğe yüklenen anlam ve maneviyat bu iletişimin kalitesini etkiler. Evlilikte yaşanan değerler, eşleri birbirine bağlar ve sevgi duygusunu besler. Yanlış etkileşim veya yetersiz iletişim, aile içi sorunlara yol açan nedenlerin başında gelmektedir. Öncelikle ifade edelim ki, eşlerin birbirlerine karşı temel tutumları yanlışsa, aile içi iletişim bütünüyle sorun haline gelecektir.

İletişim, en genel anlamda kişilerin fikir, bilgi, haber, tutum, duygu ve becerilerini çeşitli yollarla bir başkasına aktarma, iletme ve paylaşma süreci olarak tanımlanır (Türkmen 1996: 4). Hayat bir bakıma iletişim kurma serüvenidir; sosyal bir varlık olan insan iletişim kurmadan yaşayamaz. Bireysellik ve toplumsallık iletişim kavramı ile anlam kazanmaktadır. İletişim insanın kendini araması, bulması ve gerçekleştirilmesi için gerekli olan bir varoluş sürecidir. Nasıl ki havayı solumak için, solunum sisteminin çalışması, su içmek ya da besin alabilmek için sistemli bir dizi davranış gerekiyorsa, iletişim için de bilinçli ve bilinç dışı bir dizi işlev ve bunları dengeli, düzenli, ölçülü ve uyumlu çalıştıracak çaba gereklidir (Köknel 1994: 25-26).

Aile içi iletişim, aile fertlerinin karşılıklı olarak birbirlerini anlaması, konumlarını takdir etmesi, empati yaparak uygun zamanda uygun davranışı sergilemesi olarak anlaşılmaktadır (Avcı Erdemli 2006: 9). Karşılıklı iletişimde bulunan kişiler, bilgi/sembol üreterek, bunları birbirine aktararak ve yorumlayarak iletişimi sürdürürler (Cüceloğlu 1996: 221). İnsanlar, yalnızca konuşma ve dinleme (sözlü iletişim) ile sınırlı olmayan, tüm bedeninin katılımıyla (sözsüz iletişim- beden dili) gerçekleşen iletişim sayesinde, hem birlikte yaşamının getirdiği düzeni sağlarlar, hem aralarındaki sorunları çözerler. Aile ortamında bireyler arasındaki ilişkiler, kişilerarası yüz yüze iletişime dayanır.

Ancak sağlıklı iletişimden kaynaklanan sorunlar genelde aile varlığının korunmasını güçleştirmekte, özelde ise aile üyelerinin sosyal ve ruhsal kimliklerini bozmakta; böylece aile toplumsal yapı içerisinde hasta bir kurum niteliği kazanabilmektedir (Nazlı 2001: 4). Nitekim son dönem istatistikî verilere göre toplumda boşananların ve aile kurmadan yaşamayı tercih edenlerin sayısı artmış, aile içi geçimsizlikler, eşler arası uyumsuzluklar birçok yuvayı dağıtmış; toplumdaki hızlı dönüşüm neticesinde aile hayatı ciddi bir sorun ve kaosla karşı karşıya kalmıştır.³

³TÜİK'in 2014 yılı istatistiklerine göre boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %4,5 artarak 130 bin 913'e yükseldi. Bkz. Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri 2014, Nisan 2015, sy.18628.

İnsanlık tarihiyle eş zamanla ortaya çıkan din ve aile, birbiriyle sıkı münasebetleri olan iki kurumdur. Dinî değerlerin korunmasında ailenin rolü ne kadar büyükse ailenin korunmasında da dinin tesiri o kadar önemlidir. Bütün dinler, ailenin kuruluşundan sonlanmasına kadar ki işleyişinde önemli ilkeler ve ayrıntılı hükümler getirmiştir. İslâm'ın iki temel kaynağı olan Kur'an ve Sünnet'in aile kurumuna bakışını ve nasıl bir aile modeli öngördüğünü kısaca açıklamak faydalı olacaktır.

2- Kur'an ve Sünnet'e Göre Aile Kurumu

İslâm, insanlığın ilk ve asıl birimi olan aileye özel bir önem vermiş ve toplumun en küçük biriminin, sağlam, sağlıklı ve huzurlu bir temel üzerine kurulması için büyük çaba göstermiştir. Dinimiz, aile ahlakıyla ilgili önemli ilke ve prensipler ortaya koyarak, toplumsal birliğin en üstün ve sağlam şekliyle sevgi, bağlılık, merhamet, dayanışma, yardımlaşma ve doğruluk gibi değerlerin aile kurumuyla korunmasını ve sürdürülmesini hedef edinmiştir.⁴ Kur'an ve Sünnet, evliliğin sadece nefsanî arzuların helalinden karşılanması gibi bir amacın değil, hayırlı evlat sahibi olma ve insan yetiştirme gibi ulvî bir gayeye matuf olduğunu, ibadetin ve nefsin kemâlî için gerekliliğini ortaya koyar.⁵

Kur'an-ı Kerîm, erkek ve kadının bu dünyadaki yalnızlığının karşı cins ile giderildiğini belirterek, eşleri birbirleri için huzur ve sükûn kaynağı olarak nitelendirmektedir: *"Huzur ve sükûnete ermeniz için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet koyması O'nun kudretinin alâmetlerindedir. Bunda düşünen bir topluluk için ibretler vardır"* (30/Rûm/21). Yine Kur'an'ın beyanına göre eşler, birbirlerini her türlü tehlikeye karşı koruyan elbise gibidirler ve bu da insanlar için ilahî bir lütuftur. Konuyla ilgili Bakara sûresinin 187. âyetinde ailede kadının erkek olmadan, erkeğin de kadın olmadan yarım ve çıplak sayıldığına dikkat çekilmiştir. Böylece aile, kadının eksikliklerinin erkekle, erkeğin eksikliklerinin kadınla kapandığı, iki cins arasında sevgi ve ülfet meydan getiren, gönülleri huzur ve sükûnete eristiren bir kurumdur. Günümüzde kadının ve erkeğin dünyasını ayırıştırılmaya

⁴ Kur'an, aile kurumunun kurucu iki unsuru olarak karı-kocanın birbirine karşı hak ve sorumluluklarını belirlemiş, eşler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi, adalet ekseninde ortaya koymuş ve bu ilişkiyi ahlakî ve hukukî kurallara bağlamıştır. Konuyla ilgili ayetler için bkz. 2/Bakara/222; 4/Nisâ/ 19, 34, 128; 58/Mücâdele/1-4.

⁵ Allah Rasûlü (s.a.s.), *"Ey gençler topluluğu! Kim içinizden evlenmeye muktedirse evlensin. Çünkü gözü haramdan en çok saklayan, ırzı en iyi muhafaza eden evliliğidir."* (Buhârî 1992, Nikâh 3) buyurarak evliliğe teşvik etmekte; hanımının ağzına helal bir lokma koymayı dahi sadaka olarak nitelendirerek (Buhârî 1992, Nikâh 15) evliliğin ibadet hükmünde olduğuna işaret etmektedir. Bazı hadislerde hayırlı bir evlat yetiştirmeyi teşvik etmektedir: *"Âdemoğlu öldüğünde şu üçü dışında amel defteri kapanır: Devam eden sadaka (sadaka-i cariye), faydalı ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat."* Müslim 1992: Vasiyyet, 14; Ebû Dâvud, Vesâyâ, 14; Tirmizî 1992: Ahkâm, 36. *"Hiçbir baba, çocuğuna, güzel terbiyeden daha üstün bir hediye veremez."* Tirmizî 1992: Birr; 33.

çalışan feminist söylemlerin aksine, dinimize göre kadın ve erkek birbirinden bağımsız ve ayrı olmayıp birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları gibidir. Bir başka deyişle, ne erkek ne de kadın kendi başına yeter bir varlık olmayıp, her iki cins kendi eksikliklerini, zaaf yönlerini tamamlamak için birbirine muhtaçtır.

İslâm'da aile cinsî ihtiyaçların karşılanması, maddî ve manevî hayat arkadaşlığının oluşması, neslin devamının sağlanması gibi üç yönlü arzu ve isteklerin, insanlık onuruna uygun tarzda ve meşru bir şekilde tatmini amacına yönelik, toplumun çekirdeği olan bir kurumdur. Kur'an, öncelikle evliliği kocanın karısına verdiği "sağlam bir teminat" olarak nitelendirerek (4/Nisâ/21), yukarıda zikredilen üç yönünü dikkate alarak evliliği teşvik etmiştir. Hz.Peygamber de "*Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. Evleniniz, ben diğer Ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim...*" buyurmuştur. (İbn Mâce 1992: Nikâh 1). Bununla birlikte evliliğin meşrû ve mâruf dairede nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin belirlemeler (17/İsra/32) ile nikâhlanması haram olan kadınlar (muharramât) gibi bazı sınırlamalar ve kayıtlar getirmiştir (4/Nisâ/23). Kur'an, aile hayatını karşılıklı anlayış ve olgunlukla yürütülecek insanî bir müessese olarak tanımladığından, aile fertlerinin hak ve görevlerini net çizgilerle belirtmemiş, evliliğin hukukî çatısı ve sonuçları üzerinde ayrıntıya girmemiştir (Bardakoğlu 2000: 102).

İslâm'dan önce kadınların birçok insanî haktan mahrum bulunduğu ve bir eşya gibi kullanıldığı bilinmektedir. İslâm kadını yüceltmiş, yaratılış özelliklerine dayalı farklar dışında mükellefiyet itibarıyla erkekle arasında ayırım yapmamış; aile ve toplum hayatı içinde yerini almasını sağlamıştır. Hz. Peygamber dünya nimetlerinden bahsederken şöyle buyurmuştur: "*Dünya (başlı başına) bir metâ (faydalanma) mekânıdır. Dünya nimetinin en hayırlısı sâliha kadındır.*" (Müslim 1992: Radâ' 18). Bir hadiste insanın dünya saadeti için gerekli olan üç şeyden birisi, "*sâliha eş*" olarak ifade edilir.⁶ Hz. Peygamber, en hayırlı dünya nimeti olarak tavsif ettiği "*sâliha kadın*"ı şöyle tanımlamaktadır: "*Mümin, takvadan sonra, sâliha bir eş kadar hiçbir hayır ve mutluluktan faydalanmış değildir. Sâliha kadın, kocası kendisine bir şey emrettiğinde itaat eder; yüzüne baktığında onu sevince gark eder; hakkında yemin etse onu yerine getirir; bırakıp bir yere gidecek olsa, nefsi ve malı hakkında hiçbir endişe duymaz, emin olur.*" (İbn Mâce 1992: Nikâh, 5). Bir başka hadiste eşi kendisinden hoşnut olan kadın şöyle müjdelanmektedir: "*Kocası kendisinden hoşnut olarak ölen bir kadın, cennete girecektir.*" (Tirmizî 1992: Rada', 10). Böylece Hz. Peygamber, evliliğin en önemli gayesinin, kişinin duygularını ve düşüncelerini paylaşabileceği, iffetini muhafaza edebileceği ve meşru olarak neslini devam ettirebileceği sâliha bir eşe sahip olmak olduğuna işaret etmiştir (Dölek 2012: 201-202). Sâliha

⁶Sa'd b. Ebî Vakkas'tan gelen rivayette Hz. Peygamber, "*Üç şey âdemoğlunun saadetindedir. Sâliha kadın, sâlih (geniş) ev, sâlih (uygun) binek.*" buyurmuştur. İbn Hanbel 1992: I, 168.

eşin, kişinin dîninin yarısı, hazinesi, en hayırlı rızıkı, dünya nimetlerinin en üstünü, evin bereketi olduğu bildirilirken öte yandan da sâliha olmayan eşin de, kocası için mezkûr güzelliklerin tam tersine kişinin mutsuzluklarının en önemli sebeplerinden olduğu belirtilmektedir.⁷

Hz. Peygamber aile kurumuna ayrı bir değer vermiş, kötülüğün ve fuhşun önüne ancak sağlıklı ailelerle geçilebileceğini belirtmiştir. Sağlıklı ailelerin kurulmasını ve devamını sağlayan, eşler arası iletişimi besleyen en önemli ve temel değer, Allah'a iman ve bu imanın içselleştirilmesidir. Allah inancını içselleştiren eşler, Allah'ın her an her yerde bizlerle beraber olduğunun farkındalığıyla söz ve eylemlerinde rıza-ı ilahînin bilincindedir. Ayrıca, doğruluk, dürüstlük, sevgi, saygı, merhamet, şefkat ve iffet gibi dinî ve insanî değerler de iletişimde vazgeçilmez unsurlardır. Gerek insanlar arası iletişimde, gerek eşler arası iletişimde manevî değerleri yaşamak bireyin kendisini gerçekleştirmesine katkı sağlar. Bu değerler, eşler arası iletişimde bir sinerji ortaya çıkarır. Böylece eşler yaratılış amaçlarına uygun bir yaşam tarzı ortaya koyarak birbirlerinin gelişmesine imkân sağlar.

Hz. Peygamber, eşler arası iletişim sürecini “emanet” bilinci ve hassasiyetiyle ilişkilendirerek farklı bir boyut kazandırmış; “*Şüphesiz ki Kıyamet günü, Allah'ın en çok ehemmiyet vereceği emanet, kadın-koca arasındaki emanettir. Kadınlara koca birbiriyle içli dışlı olduktan sonra, hanımının sırlarını erkeğin etrafa yayması o gün en büyük ihanettir*” (Müslim 1992: Nikâh, 123-124; Ebû Dâvûd 1992: Edeb, 37). ikazı ile aile mahremiyetinin korunması hususunda eşlere görev yüklemiş ve aile sırlarının ifşa edilmemesi yönünde uyarılarda bulunmuştur. Evlilikte yaşananları ve sırları “emanet” olarak gören eşler, bu emanete sadâkat göstererek ihanet etmez. Evlilikteki sırların ihanet duygusuyla ifşa edilmesi yani emanet duygusunun yitirilişi, aile kurumunun çöküşü anlamına gelir.

İslâm'da iletişim, tamamıyla hak, adalet, ihsan, af, sabır ve dua gibi ahlakî esaslara dayanmaktadır. Kur'an'da fitrî/doğal boyutlarıyla kadın-erkek ilişkisine, evlenme ve boşanmaya, aile fertlerinin karşılıklı hak ve görevlerine ilişkin bir takım hukukî ve örfî düzenlemeler yer almakla birlikte ahlakî ilkeler ön plandadır. Bu da sözde, eylemde ve niyette doğruluk, emanete riayet, sıla-ı rahim, yalandan kaçınma, hakka bağlı kalma, insanların namus, şeref ve haysiyetlerini koruma ve kişilik haklarına saygı olarak tezahür eder.

Kur'an prensip itibarıyla erkeklere kadınlarla iyi geçinmeyi emrederek (4/Nisâ/19), evlilik bağının korunmasında kocaya daha ağır bir sorumluluk yüklemiştir (4/Nisâ/34). Aralarında geçimsizlik olduğunda da taraflara sabır ve hoşgörüyü öğütler, topluma da hakemler vasıtasıyla eşlerin arasını bulma görevini vermiştir (4/Nisâ/35). Geçinme imkânı yoksa güzellikle ayrılmayı, karşılıklı olarak haklara saygı göstermeyi emretmiştir (65/Talâk/1-2, 6-7).

⁷ Nitekim Esmâ bintu Umeyy'in naklettiği bir hadiste Rasûlüllah (s.a.s.) “Üç şey, kişinin dünyadaki bedbahtlığının/mutsuzluğunun sebeplerindedir. Bunlar; kötü ev, kötü ahlaklı kadın ve kötü binektir.” buyurmuştur. Heysemî 1967: V, 105.

Eşler arası sağlıklı iletişimde kişinin, insan olması hasebiyle öncelikle “benliği”ni tanıyıp kendisiyle iletişime geçebilmesi için kendine saygı duyması gerekir. “Sizden hiç kimse kendini hakir görmesin...” (İbn Mâce 1992: Fiten 20) hadisi bu gerçeği yansıtmaktadır. Aynı şekilde Hz. Peygamber, Müslümanı “Elinden ve dilinden diğer Müslümanların selamette olduğu kimse” olarak tanımlamakta; (Buhârî 1992: İmân 5; Müslim 1992: İmân 64) müminin kendisiyle iyi geçinilen kimse olduğunu, iyi geçinmeyen ve geçinilemeyen kimsede hayır bulunmadığına dikkat çekmektedir (İbn Hanbel 1992: V, 335). Nitekim Allah Rasûlü, Ebû Musa ve Muaz b. Cebel’i Yemen’e gönderirken ikisine hitaben, “Kolaylaştırın, zorlaştırmayın, müjdeleyin ve nefret ettirmeyin ve işlerde uyum gösterin” buyurmuştur (Buhârî 1992: Edeb 80).

Kur’an ve Sünnet’in aile hayatına ilişkin belirleme ve önerileri daha çok hukukî olaya değil taraflara yönelik olup amaç, onların bu sorumluluğu üstlenebilecek ve dengeli şekilde götürebilecek yeterli olgunluğa kavuşmasıdır. Bir başka deyişle, eşlerde temel insanî ve ahlâkî erdemlerin oluşmasını, onların sorumluluk bilincine ulaşmasını, aile hayatının sağlamlığı ve sürdürülebilirliği için vazgeçilmez ön şart olarak ileri sürülmüştür. İslam toplumunun en temel kurumu olan aile, eşler arası ilişkilerin, sevgi, saygı, muhabbet ve rahmetle şekillendiği; iyilik, doğruluk ve ihsanın hakim olduğu sıcak bir yuvadır. Bu yuva içerisinde eşler arası iletişim de aynı merkezde yürümelidir.

3-Aile Reisi Olarak Hz. Peygamber’in Örnek Kişiliği

Hz. Peygamber, hem bireysel hem de toplumsal hayatta İslâm’ın en ideal ve örnek şahsiyetidir. Nitekim Yüce Allah, yüce bir ahlak üzere olduğunu belirttiği (68/Kalem/4) Rasûlüllah’ı Müslümanlar için “*üsve-i hasene*” olarak takdim etmiştir (33/Ahzab/21). Bu sebeple ashâb-ı kirâm onun hayatını titizlikle izlemiş; hem kendi yaşayışlarına örnek almış hem de sonraki nesillere büyük bir gayret ve itina ile nakletmişlerdir. Endülüslü ünlü âlim İbn Hazm (ö. 456/1064) *el-Ahlâk ve ş-Siyer* adlı eserinde “Ahiret iyiliğini, dünya bilgeliğini, düzgün yaşayışı, bütün ahlâk güzelliklerini, bütün faziletleri kazanmak isteyen kişi, Hz. Muhammed’i örnek alsın” şeklindeki ifadeleriyle Müslüman’ın hayatında Hz. Peygamber’in örnekliğini vurgulamaktadır (İbn Hazm 1961:19-20; Çağrıcı 2000: 73).

Hayatın bütün rollerinde olduğu gibi, bir aile reisi olarak da Peygamberimiz bizim için en güzel ve en ideal modeldir. Hiç şüphe yok ki, yeryüzünde gelmiş - geçmiş ve gelecek ailelerin, kurulacak yuvaların en mutlusu ve en bereketlisi Allah Rasûlü’nün hanesiydi. Onun evlilik hayatı son derece muntazam ve mükemmel olup bugünün evli çiftlerine güzel bir örnektir.

Resûlüllah’ın aile yuvası aynı zamanda bir okuldu. Yüce Allah tarafından en güzel bir şekilde te’deb ve terbiye edilen Hz. Peygamber, burada sadece ailesini değil bütün ashabını terbiye ve eğitim sürecinden geçirmiştir. Kadın-erkek bütün Medineliler bu okulunun öğrencileri olsa da öncelikle müminlerin anneleri sayılan Resûlüllah’ın eşleri aslî üyeleri idi. Nitekim

Hız. Peygamber'in aile hayatına ait hükümlerin ve mahrem daire içinde öğrenilenlerin neredeyse tamamına yakını sonraki nesillere başta Hız.Âişe olmak üzere Allah Rasûlü'nün eşleri aracılığıyla nakledilmiştir.

Günümüzde tek eşle sürdürülen ve birçok problemin yaşandığı ailelere kıyasla Hız. Peygamber, aile içinde huzuru ve mutluluğu hem de tek eşle değil birçok eşle sağlamıştır. Hız. Peygamber'in aile bağları, sevgi, saygı ve anlayış esası üzerine kurulmuştu. Eşlerine sevgi ve saygı gösterir; haklarına riayet eder; hatta geceleyin (nafile) ibadet etmek istediği zaman bile eşinden izin alma inceliğini gösterirdi.⁸ Aile bireyleriyle şakalaşmayı sever, nadiren vuku bulan aile içi tatsızlıkları anlayışla karşılar, ikazlarını incitmeden, insanî ve medenî bir şekilde yapardı.⁹

4-Hız. Peygamber'in Eşleriyle İletişimindeki Temel İlkeler

Hız. Peygamber'e bir aile reisi olarak baktığımızda İslâm'ın oluşturmak istediği aile yapısının en canlı örneğini görür, aile içi iletişimin en ideal numûnelerini O'nda buluruz. Risâlet gereği hem alıcı hem de verici konumunda olan Hız. Peygamber'in görevi, sadece Allah'tan aldığı vahyi/iletiyi tebliğ etmek değil, aynı zamanda onu açıklamak ve hayatında uygulamaktır (16/ Nahl/44).

Hız. Peygamber, ailesi ile farklı biçimlerde iletişimde bulunmuş, sözlü iletişimin yanında jest, mimik gibi beden dilini yani sözsüz iletişimi de kullanmıştır. Zira ölçülü ve yerli yerinde kullanılan beden dili, iletişimin hedefine ulaşmasında ciddi katkı sağlamaktadır.¹⁰ Örneğin, karşıdaki kişinin yüzüne bakmadan konuşmak o kişide kendisine değer verilmediği duygusunu oluşturacağı için ilişkiyi zorlaştıracak, karşıdaki kişinin yüzüne bakılması, mümkün olduğu kadar göz teması kurulması ise, iletişimi olumlu yönde etkileyecektir. Oturuş şeklimiz, yüz ifademiz, baş hareketlerimiz, jestlerimiz, beden duruşumuz insan ilişkilerinde etkili olduğu gibi aile içi iletişimde de etkilidir (Baltaş 1997: 12-13; 157-158).

⁸Abdullah b. Ömer; Hız. Âişe'ye "Rasûlüllah'tan gördüğün en şaşırtıcı şeyi bana haber verir misin?" diye sorunca Hız. Âişe uzun müddet ağlamış ve sonra şöyle demiştir: "Onun her işi hayret verici idi. Bir gece yanıma geldi, hatta cildini cildime dokundurdu ve sonra şöyle buyurdu: "Ey Âişe, bu gece bana Rabbime ibadet etmek için izin verir misin?" Bunun üzerine ben "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben senin yakınlığını severim, isteklerini de severim, Rabbime ibadet etmeni de severim, izinlisin?" dedim. (Ben bunu söyleyince) Rasûlüllah kalktı, odadaki su ibriğinin yanına gitti, abdest aldı, suyu da çok dökmeydi, sonra namaz kılmaya başladı. Ağlıyordu, hatta ağlamaktan sakalı ıslandı. Sonra secde etti ve ağlamaya devam ediyordu. Ağlamasından yer ıslanmıştı. Bkz. İbn Hibban 1993: II, 391.

⁹İlgili rivayetler için bkz. Nesaî 1992, İsrâtü'n-Nisâ 4; Dârimî 1992: Mukaddime, 14; İbn Hanbel 1992: VI, 144; Buhari, Fedail, 9, IV, 308; Edeb, 113.

¹⁰Bir değerlendirmeye göre; iletişimin gerçekleşmesinde ortalama olarak, kelimeler %10, ses tonu %30, beden dili de %60 belirleyici olmaktadır. Ses tonunun beden diline eklenmesi durumunda, beden dilinin iletişimdeki katkısının %90 olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bkz. Kara 2001, s.424.

Hız. Peygamber'in bazen sükût etmesi, bazen tebessüm etmesi, bazen de yüz renginin değişmesi aile üyelerine mesaj vermede yeterliydi. Bu mesajlardan bir kısmı onay anlamında olumlu iken, bir kısmı hoşlanmama, rahatsız olma ve karşı çıkma anlamını taşımaktaydı.¹¹ Hız. Peygamber, gerektiği anlarda konuşmasını jest ve mimikleriyle desteklemiş; karşısındakine mesajın daha iyi anlaşılması ve etkili olabilmesi için beden dilini ölçülü kullanmış, ancak yersiz ve aşırı hareketlere başvurmamıştır (Özbek 1995: 139). Hız. Peygamber'in hanımları, çocukları ve akrabalarıyla ilişkilerinde sözlü iletişimin yanı sıra sözsüz iletişimi yani beden dilini kullandığını rivayetlerden öğrenmekteyiz.¹²

Hız. Peygamber'in aile hayatı incelendiğinde, modern toplumda eşler arası sorunların çözümünde O'nun hayatından örnek alınacak ilke ve uygulamaların olduğu görülecektir. Rasûlullah'ın aile hayatında eşleriyle iletişimde önem verdiği, uyguladığı ve inananlara yaşayarak öğrettiği temel ilkeleri şöyle açıklayabiliriz.

4.1-Eşlerin Birbirlerine Değer Verip Sevgi ve Saygı Göstermeleri

Huzurlu ve mutlu bir aile, öncelikle sevgi ve saygı temeli üzerine kurulur. İki karşı cinsin bir araya gelerek aile oluşturmaları ve huzur bulmaları, sevgi sayesinde mümkün olabilmektedir (Dölek 2008:207). Eşler arası iletişimde sevgi, saygı ve samimiyetin hâkim olması gerektiğini ifade etmiştik. Her kim ve hangi yaşta olursa olsun, insanoğlu, varlığının olumlu olarak kabul edilmesini ve değer verilmesini bekler; böyle bir ortamda kendini güvende ve mutlu hisseder (Önder 2003: 30). Kur'an'da eşlerin birbirlerinin elbisesi olduğunun ifade edilmesi, bir anlamda elbisenin bedene olan yakınlığı gibi eşlerin de birbirlerine karşı sevgi ve muhabbette çok yakın olmalarına işaret eder.

Hız. Peygamber, aile bireylerini sever ve onlara değer verirdi. Kadına değer verilmeyen bir toplumda yaşayan Allah Rasûlü, kadına hak ettiği büyük şerefi kazandırmış, kadınları erkeklerin mülkiyetindeki bir mal veya köle değil, aynı haklara sahip kişi(lik)ler olarak kabul etmiştir. Erkeğin aile reisi olmakla birlikte kadın üzerinde mutlak hâkim ve otorite olmadığını; kutsal kabul edilen aile kurumunun sevgi, şefkat ve merhamet üzerine kurulduğunu belirtmiştir (Sarıçam 2004:23-24). Nitekim hastalandığında dahi Hız.Âişe'nin odasında kalmak için de diğer hanımlarından izin alması, O'nun nezaket sahibi bir insan olduğunun yanı sıra eşlerine değer verdiğinin en somut göstergesi ve açık bir kanıttır (Buhârî 1992: Meğâzi 83). Eşlerin birbirlerinin üstünlük ve faziletli yönlerini söylemeleri, takdir ve teşekkür etmeleri ve değer vermeleri iletişim açısından önemlidir.

Hız. Peygamber, ataerkil toplumlardaki olumsuz kalıp yargılarının aksine, kadınlara iyilikle muamele etmiş, onları aşağılayıp gönüllerini kırarak, toplumdan dışlayacak herhangi bir davranışa izin vermemiştir

¹¹Konuyla ilgili rivayetler için bkz. Müslim 1992, *Salât*, 53; *Fedâilu's-Sahâbe*, 135; *Tevbe*, 53; Buhârî 1992, *İsti'zân* 47; *İlim* 28-29.

¹²Hız. Peygamber'in insanlar arası ilişkilerinde beden dilini kullanımı hakkındaki örnekler için bkz. Karataş 2008: 251-289.

(Ateş 2000: 385). “*Bana dünyanızdan kadın ve güzel koku sevdirdi, namaz ise benim gözümün nurudur.*” (İbn Hanbel 1992: III, 128,199) buyuran ve “*sâliha kadını dünyanın en değerli nimetlerinden (meta’ı) biri olarak tanımlayan*” (Müslim 1992: Radâ’,17) Hz. Peygamber, toplumda kadının ezilmesine, horlanmasına ve haklarının elinden alınmasına kesinlikle karşı çıkmıştır. O, kadınlar hakkında Allah’tan korkulmasını, onlara herhangi bir şekilde haksızlık yapılmamasını isteyerek, onların Allah’ın müsaadesi ile emanet olarak alındığını ve bu emanete riayet edilmesi, haklarının korunup gözetilmesini bütün insanlığa açıklamıştır (Buhârî 1992: Nikâh, 89-90), (İbn Hanbel 1992: V, 73). Vedâ hutbesinde yüzbinlerce insana tebliğ edilen bu mesajlar, İslâm’ın kadına bakışını ve Hz. Peygamber’in kadınlara karşı nasıl davranılması gerektiğini net ve açık biçimde ortaya koyan ifadelerdir. Bu bakımdan kadınlık sadece dişilikle anımsanan fiziksel farklılık meselesi olmayıp kutsal bir sevgi, güzellik, zarafet ve yüce bir bağlılığın birleşmesiyle meydana gelmiş bir varlıktır (Kazıcı 1997: 54).

Hz. Peygamber, evliliğin sevgi üzerine kurulması için evlenecek olanların birbirlerini görerek tanımalarını istemiştir.¹³ Özellikle erkeğin, kadının tabiatını bilmesi, onunla iyi geçinmesini ve iletişim kurmasını sağlayan en önemli unsurdur. Kadının, Allah’ın fitratına yerleştirdiği naziklik, alınganlık, hassaslık, ziynete temâyül gibi birçok özellikleri vardır. Eğer koca, kadının tabiatından anlamaz, bir başka deyişle ruhunun derinliklerine inemezse eşler arası iletişim zayıflar ve sonunda evlilik bağı kopabilir (Ünlü 2007: 130).

Aile yuvasının ülfet ve muhabbet temelleri üzerine kurulması için bu nokta son derece önemlidir. Peygamberimiz (s.a.s) evlenen çiftleri şöyle tebrik ederdi: “*Allah sana (evliliği) mübarek kılsın, üzerine bereket indirsün, ikinizin arasını hayırda birleştirsün*” (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh, 37; Tirmizî 1992: Nikâh 7). Burada “bereket” kelimesi, dirlik, düzen, uyum, muhabbet ve bağlılık gibi manaları da kapsamaktadır.

Kadınların fikirlerinin alınmadan evlendirilmesini istemeyen Hz. Peygamber, bunu kendi kızı Fâtıma’yı evlendirirken de fiilen uygulamış ve onun iznini alarak Hz. Ali ile evlendirmiştir (İbn Sa’d, VIII, 19). Rivayetlere göre sahabeden birisi, kızını istemediği biriyle evlendirmek istemiş; kız çareyi Hz. Peygamber’e sığınmakta bulmuştu. Allah Rasûlü, babayı çağırarak kızını istemediği biriyle evlendirmesinin yanlış olduğunu söylemiş, bunun üzerine adam yaptığından pişman olmuştur (Nesaî 1992: Nikâh 36).

Hz. Peygamber evlenirken, hanımlarına verilmesi gereken mehri ihmal etmemiş, o zamanın örfüne göre hepsine mehrini vermiştir. Hatta Ahzâb sûresinin 50. âyetinde“ kendilerini mehirsiz olarak Peygamber’e bağışlayan mü’min kadınlar” helal kılınmış olmakla birlikte, Allah Rasûlü, h. VII. yılında evlendiği Meymûne’ye kendisi talep etmediği halde mehrini vermiştir (İbn Sa’d, VIII, 120,123). Ashabına mehirsiz bir nikâhın sahih olamayacağını

¹³ İlgili rivayetler için bkz. Müslim 1992: Nikâh, 75; Tirmizî 1992: Nikâh, 5; Nesâî 1992: Nikâh, 17.

söylemiş, kişinin aile için yaptığı harcamaların bir sadaka olduğunu belirterek, erkeğin evine ve eşine karşı cömert olmasını teşvik etmiştir.¹⁴ O'nun hanımlarına karşı cömertliğini örnek alan Hz. Osman, hanımı Nâile için ikiyüz dirhem değerinde ipek elbise almış ve “Bunu ona giydirip sevindireceğim” demiştir (İbn Sa'd, II, 58). Allah Rasûlü, eşlerine karşı cömert olmakla birlikte gösterişten ve zenginlikten uzak, sade bir hayat yaşamayı tercih etmiş ve eşlerine de bu doğrultuda tavsiyede bulunmuştur.¹⁵

Bütün kaynaklar Hz. Peygamber'in ilk eşi Hz. Hatice ile çok mutlu bir aile hayatı yaşadığını, böyle bir saadetin Mekke'de başka bir örneğinin olmadığını zikreder. Hz. Hatice eşine son derece bağlı ve itaatkâr bir hanımdı. Eşinin bütün hizmetlerini kendisi görür, hizmetçi kullanmazdı. O'nun kızabileceği ve hoşuna gitmeyeceği hiçbir şey yapmazdı. Onu sevindirmek için her çareye başvururdu (Kazıcı 1997: 99). Rasûlullah da “*İmran kızı Meryem zamanının kadınlarının en iyisidir, Hatice de kendi zamanının kadınlarının en iyisidir*” buyurarak sevgili eşini övmüştür (Müslim 1992: Fedâilu's-Sahâbe, 69). Allah Rasûlü, eşinin kendisine olan sevgi ve güvenine, aynısı ile mukabelede bulunmuş ve bu sevginin kendi gönlüne Allah tarafından rızık olarak konulduğunu söylemiştir (Müslim 1992:Fedâilu's-Sahâbe, 75).

Hatta Hz. Peygamber'in, ilk eşi Hz. Hatice'ye karşı olan ve onun vefatından sonrada devam eden sevgisi, Hz. Âişe'yi kıskandırmıştır: “*Ben Hatice'den başka Peygamber kadınlarını kıskanmadım. Hâlbuki ona yetişmedim.*” (Buhârî 1992: Menâkıbü'l-Ensâr, 20). Hz.Âişe, eşine karşı beslediği aşırı muhabbet sebebiyle sık sık kıskançlık duygusuna kapılır, bazen bunu yenemeyerek sert çıkışlar yapardı. Bazen o kıskançlıkla; “Dişleri dökülmüş, mazide kalmış Kureyş'in kocakarılarından bir ihtiyar kadının nesini anarsın ki, hâlbuki Allah sana ondan daha iyisini bahşetmiştir.” demiştir (Müslim 1992: Fedâilu's-Sahâbe, 78). Hz. Peygamber, ilk eşine duyduğu bu muhabbetten kaynaklanan Hz. Aîşe ve diğer eşlerinin kıskançlıklarını hoş karşılıyor bunun fitrattan geldiğini biliyordu.

Hz.Peygamber (s.a.s) diğer hanımlarına karşı da sevgisini farklı zamanlarda ve ortamlarda ifade etmiştir. Bir gün Amr İbnü'l-Âs Hz.Peygamber'e; “Ey Allah'ın Rasûlü! Sana insanların en çok sevimli olanı kimdir?” diye sorması üzerine açıkça ve samimî bir şekilde “Hz.Âişe” diye cevap vermiştir (İbn Sa'd, VIII, 67).

Hz. Peygamber, “*Müminler arasında imanı en kusursuz olan, ahlaki en güzel olandır. Sizin en iyiniz de ailesine karşı iyi olandır*” (Tirmizî 1992:Radâ', 11; Ebû Dâvûd 1992: Sünne, 16) sözüyle imân, güzel ahlak ve aileye karşı iyi

¹⁴İlgili hadisler için bkz. Buhârî 1992: İmân 41; Müslim 1992: Vasiyyet 5,8; İbn Mâce 1992:Ticâret 1.

¹⁵Ahzâb sûresinin 28 ve 29. âyetlerinde şöyle buyurulmaktadır: “*Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim. Eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.*”

davranmayı bir arada zikrederek hanımlara karşı hareket ve davranış tarzımızı belirli ilke ve kaidelere dayandırmaktadır. Bu husus, bir Müslüman'ın gerek kendi hanımına gerekse diğer bütün kadınlara karşı davranış tarzının nasıl olması gerektiğine işaret eder.

Dolayısıyla aile hayatında huzuru sağlayan en önemli hususlardan biri eşlerin birbirine gösterecekleri sevgidir. Nitekim “*Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi şekilde davrananlardır. Ben aranızda ailesine en iyi davranan kişiyim*” (İbn Mâce, Nikâh, 50) hadisi eşler arasındaki sevgiyi temin etmeye yöneliktir. Sevgi diliyle konuşmak, eşler arası iletişimin birinci dilidir. Aile üyeleri, birbirlerini sevdikleri ve bu sevgiyi birbirlerine aktarabildikleri ölçüde bir aile olabilirler. Aile ortamında sevgi olduğunda, herkes hatalarına ve eksikliklerine rağmen kabul edileceğini bilir. Eşler sevgi temelinde birbirleri için özveride bulunurlar. Aile iş bölümü yaptığı ölçüde birbirlerine daha çok zaman ayırabilirler ve bu sayede sevgi daha fazla birbirine aktarılır (Önder 2003: 26).

Eşler arası iletişimde önemli olan bir husus da, sevgi bağlarının bulunmasının yanı sıra birbirlerine sevgilerini göstermeleri ve söz ve eylemleri ile bunu açıkça ifade edebilmeleridir. Açık iletişimin en temel unsuru duygular olduğu için, eşlerin birbirlerine duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmeleri, karşılıklı güveni güçlendirir. İletişimde ilk adım karşdakine sevgiyi belli etmekle atılmalıdır. Hz. Peygamber'in, “*Biriniz kardeşini sevdiği zaman bunu ona bildirisin.*” buyurması bu nedendir (Tirmizî 1992: Zühd 54). Hz. Peygamber ailesine verdiği değeri söz ve davranışlarıyla ortaya koymuştur. Eşlerinin hoşuna gidecek ifadelerle onlara hitap eder ve sevgisini gösterirdi. Örneğin, Hz. Âişe'ye sevgi ifadesi olarak Uveyş (Ayşecik) Âiş ve Humeyrâ gibi onun hoşuna gidecek hitaplarda bulunduğu nakledilir. (İbn Mâce 1992; Ruhûn 16; Suyutî 2004, II, 419). Hz. Peygamberin hanımlarına karşı seslenişi ve genel olarak hitapları son derece latif ve zarif olup ifadelerindeki sevgi ve saygı kendini hissettirirdi. Aile içinde hanımlarıyla konuşmalarında ne yüksek ne de duyulmayacak kadar alçak sesle konuşur, ihtiyaç miktarı bir ses tonuyla seslenirdi (Sağlam 2003: 78).

Gerçekten Hz. Peygamber, hanımlarına karşı o kadar iyi davranmıştır ki, toplumdaki cahilâne yargıları ve kalıpları yıkmak adına, hayızlı olduklarında dahi onların yediklerinden yer, içtikleri kaplardan içerdi. Hz. Âişe, kendisinin su içtiği kaptan Hz. Peygamber'in de kendisinin ağzını koyduğu yerden su içtiğini, kemikli eti yerken Hz. Peygamber'in de aynı yerden yediğini söylemektedir (İbn Mâce 1992: Tahâret 125). Hâlbuki o dönemde hayızlı bir kadının oturduğu evde oturulmaz, onunla birlikte yemek yenmez ve su içilmezdi. Bu duruş ve tavır, bizlere Hz. Peygamber'in aile hayatına ve kadına verdiği değeri ve önemi göstermektedir.

Hz. Peygamber'in eşleri de ona karşı büyük bir sevgiyle bağlanmış ve son derece saygılı davranmışlardır. Hz. Peygamber'in hanımlarından Ümmü Habibe'nin, babası Ebû Süfyan'ı henüz Müslüman olmadan, Hz. Peygamber'in yatağının üzerine oturtmaması, bu saygının boyutlarını göstermesi açısından

dikkat çekici ve anlamlı bir örnektir (İbn Hişâm, II, 396). Hz. Hatice zengin olduğu için yanında bir çok kölesi vardı. Bunlardan Zeyd b. Hârîse adındaki köleyi Allah Rasûlü (s.a.s.) çok sevmiştir. Hz. Hatice, Rasûlullah'ın Zeyd'i çok sevdiğini hissedince, ona hediye etti (İbn Hacer 1992: II, 598-600). Bu davranışıyla vefalı eş Hz. Hatice, Rasûlullah'ın (s.a.s.) gönlünü almış, ona karşı olan sevgisini, sevdiğini gördüğü Zeyd' i hediye etmekle göstermiş ve perçinlemişti (Akgül 2011:105).

H.z.Peygamber, bir gün kendisinden memnun olmadığı zamanlarda ismini zikretmediğini hatırlatması üzerine, Hz.Âişe “*Evet vallahi aynen dediğin gibidir ey Allah'ın Rasûlü! Ancak ben sizden memnun olmadığım sıralarda sadece adınızı anmam, yoksa sevginiz daima içimde yaşamaktadır*” şeklinde karşılık vererek O'na karşı sevgisinin hiçbir zaman kalbinden çıkmadığını ifade etmiştir (Buhârî 1992:Nikâh 108; Edeb 63). Aynı şekilde Hz.Âişe, zaman zaman Rasûlullah'tan bahsettiğinde “Habîbî” ya da “Hıbbî” diye yad ederdi (Ebû Dâvud 1992: Teraccül 4; Nesaî 1992: Zînet 19). Hz. Peygamber eşler arasında sevgiye dayanan bir iletişimin kurulması ve kuvvetlenmesi için, eşlerin birbirlerinin gözlerine ve yüzlerine bakarak ya da ellerinden tutarak fiziksel iletişim kurmalarını tavsiye etmiştir.¹⁶

Karşılıklı sevgi, saygı ve merhamete dayanan bir aile düzeninde huzur ve mutluluk vardır. Sevgi ve saygının olmadığı ailede mutluluktan ve huzurdan söz etmek mümkün değildir. Allah Rasûlü'nün hanımlarını sevdiği ifade etmesi, onlarla birlikte aynı kaptan yemesi ve içmesi, onları bineklerine alması, aynı kabın suyu ile müştereken yıkanması, hanımının hayvana binmesinde ona yardımcı olması ve dizine bastırarak bindirmesi, kendisine gelen yemek davetine “hanımda olursa” kaydıyla icabet etmesi, bir sıkıntıdan dolayı kederlenip ağlayanın gözlerini elleriyle silip onu teselli etmesi gibi sevgi kaynaklı birçok davranışı, eşlerini memnun etmeye yöneliktir.¹⁷

4.2-Eşlerin Birbirlerine Merhametli, Şefkatli ve Hoşgörülü Olmaları

Eşler arası iletişim tek yönlü değil, karşılıklı olmalı; eşler düşünce, istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasında birbirlerini anlamalıdır. Zaten, iletişimin amacı da mesajı veren ve alan arasında bilgi, düşünce, duygu ve tutum ortaklığı oluşturmaktır (Tutar 2005: 15).

Eşlerin empati kurarak, birbirlerinin istek, duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmaları iletişimde önemli bir unsurdur. İletişim için sadece bilgi yeterli olmamakta; sabır, anlayış ve sevgi ile birlikte empatiyi de içselleştirmek gerekir. Eşler arası anlaşmazlıkların çoğu empati kuramamak ve tarafların

¹⁶H.z. Peygamber bu bağlamda şöyle buyurmuştur: “Kişi zevcesinin yüzüne sevgi ve merhametle baktığı vakit zevcesi de onun yüzüne aynı duygularla bakarsa Allah her ikisine de rahmet nazarıyla bakar. Keza erkek hanımının ellerini avucuna alınca, o da zevcinin ellerini tutarsa parmaklarının arasından günahları dökülür.” Suyutî 2004: I,122.

¹⁷İlgili rivayetler için bkz. Buhârî 1992: Gusl 2; Meğâzî 38; Müslim 1992: Hayz 41,42; Eşribe 139; Ebû Dâvûd, Tahâret 97; İbn Mâce 1992: Tahâret 125; Tirmizî 1992: Menâkıb 63; İbn Hanbel 1992: III, 123

birbirini anlayamamasından kaynaklanmaktadır (Ağırman 2006: 38). Bundan dolayı aile ortamındaki sürekli ilişkilerde, üyelerin kendilerini bazen birbirlerinin yerine koyarak, olaylara ve tartışmalara yaklaşmaya çalışmaları, sorunların büyümesini engelleyebilir. Eşler birbirlerine empati kurabilirlerse, bir olumsuzluk durumunda, niye öyle davrandıklarını daha iyi anlayıp hoş karşılayabilirler. Çünkü empati, olumsuzluklar karşısında bağışlamayı ve unutmayı sağlayan bir işlev de görebilmektedir.

Bunun içindir ki empati, insanları birbirine yaklaştırma ve iletişimi kolaylaştırma özelliğine sahiptir. İnsanlar, kendileriyle empati kurulduğunda, anlaşıldıklarını ve kendilerine önem verildiğini hissederler. Bu da kişiyi rahatlatıp kendini iyi hissettirdiği gibi insanların birbirlerine yaklaşmasına ve aralarında gerçeğe dayanan sevginin gelişmesine yol açar (Dökmen 1996: 148). Hz. Peygamber “*Mümin, müminin aynasıdır*” (Ebû Dâvûd 1992: Edeb, 49) ve “*Kendiniz için istediğinizi mü'min kardeşi için istemedikçe olgun mümin olamazsınız*” (Buhârî 1992: İmân, 7) sözleriyle inanan insanın, karşıdakinin gözüyle bakabilmesinin gereğine vurgu yapmış, asırlar öncesinden empati duygusunu hayat prensibi haline getirmiştir. Hz. Peygamber'in aile hayatı empati örnekleriyle doludur.¹⁸ Hz. Âişe bir hatırasını şöyle anlatır: “Bir gün Rasûlullah (s.a.s), iki cariye yanımda Buas savaşı ile ilgili hamâsi türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine yan üstü uzandı ve yüzünü de ters tarafa çevirdi. Derken babam Hz. Ebu Bekr içeri girdi. “Rasûlullah'ın evinde şeytan çalgısı öyle mi!” diyerek hemen orada beni azarladı. Bunun üzerine Rasûlullah ona döndü ve “Bırak onları (söylesinler!)” buyurdu. Onlar sohbetle dalıp, dikkatlerini bizden çekince, ben cariyelere göz işareti yaptım da kalkıp gittiler.” (Buhârî 1992: İdeyn 2,3). Bu rivayetten anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber, babası tarafından kendi huzurunda azarlanan Hz. Âişe'nin içerisinde bulunduğu durumu empati yaparak, cariyelerin türkü söylemesine izin vermiş; böylelikle eşini zor durumdan kurtarıp gergin ortamı yumuşatmıştır.

Hz. Peygamber'in hanımları, onun kendilerine karşı şefkatinin bir an bile azalmadığını, yüzünden tebessümün eksildiği bir anı görmediklerini anlatmışlardır. Hz. Peygamber eşlerine karşı öyle hoşgörülüydü ki, bazı konularda kendi sözlerine karşılık vermelerine ve bütün gün kendisi ile dargın kalmalarına da kızmamıştır. Bunları bir ailede meydana gelebilecek olağan şeyler kabul edip, beşeriyetin gereği olan bu tartışmalarda eşlerine karşı sabırlı davranmış, onlara konuşma ve tartışma hürriyeti tanımıştır (Kavuştu 2006: 85). Hz. Peygamber aile içerisinde despot, baskıcı, dayatmacı, konuşmaya, itiraza müsaade etmeyen birisi değildi. Onlara karşı hoşgörülü, anlayışlı olduğu için hanımları onunla tartışıp ve ona karşı muhalefet de edebiliyorlardı (Ebû Dâvûd 1992: Edeb, 84).

Hz. Ömer şöyle haber vermektedir: “Biz Kureyş topluluğu olarak kadınlar üzerinde hâkim idik. Medine'ye gelince erkeklerine hâkim olan kadınlar topluluğu bulduk. Bizim hanımlarda onlardan bir şeyler öğrenmeye

¹⁸Hz. Peygamber'in hayatından empati örnekleri için bkz. Ağırman 2006: 35-52.

başladılar. Bir gün hanımına kızmıştım da o da bana karşılık vermişti. Ben de bu davranışını hoş karşılamamıştım. Eşim bana “Niçin yadırgıyorsun? Vallahi Peygamberin hanımları bile ona karşılık veriyorlar hatta onlardan biri bir günü geceye kadar ondan ayrı geçiriyor” dedi. Sonra Hafsa’ya “Rasûlullah’a karşılık verir misin?” diye sordum. O da “Evet, Hatta bizden birimiz gününü geceye kadar ondan ayrı geçirir” dedi. Ben de “Sizden bunu kim yapmışsa kaybetmiş ve zarardadır. Hanginiz, Rasûlullah’ın (s.a.s.) darılması yüzünden Allah’ın gazabına uğramaktan ve helak olmaktan emin olabilir? Bunun üzerine Hz. Peygamber gülümsedi. Hafsa’ya dedim ki: “Rasûlullah’a (s.a.s.) karşılık verme, ondan bir şey isteme, her ne istersen benden iste, arkadaşın (Âişe) senden daha güzel ve Rasûlullah’a (s.a.s.) daha sevgili ise ve buna da güvenerek onun karşılık vermesi seni aldatmasın” dedim. Allah Rasûlü, bir kere daha gülümsedi (Müslim 1992: Talak, 30; Tirmizî 1992: Tefsîru’l-Kur’an, 66).

Bir sefer esnasında yanında eşlerinden Safiyye ve Ümmü Seleme bulunmakta idi. Yanında kalma sırasının Ümmü Seleme’ye ait olduğu bir akşam vakti, Hz. Peygamber Ümmü Seleme’nin devesi zannederek yanlışlıkla Safiyye’nin devesine yaklaştı ve bir müddet konuştular. Hz. Peygamber yanlışlığı anlayınca Ümmü Seleme’nin yanına geldi. Ümmü Seleme öfkelenerek şöyle dedi: “Sen Allah’ın Rasûlü olduğun halde, benim günümde Yahudi kızıyla konuşuyorsun, öyle mi?” Resûlullah’ın sabrı ve sükûneti karşısında, davranışından pişmanlık duyan Ümmü Seleme daha sonra tevbe etmiş ve “Ya Resûlullah, beni bu sözü söylemeye kıskançlık sevketti. Benim için bağışlanma dile.” demiştir (İbn Sa’d, VIII, 95-96).

Hz. Peygamber’in hoşgörüsüyle ilgili olarak, özellikle günümüzde aile içerisinde problem olabilecek bir konuyu burada aktarmak yerinde olacaktır. Bazı ailelerde yemeğin zamanında yapılmaması veya erkeğin istediği şekilde olmaması huzursuzluk sebebi olabilmektedir. Ancak Hz. Peygamber’in örnek hayatında bunun soruna dönüştürüldüğünü görmüyoruz. Hz. Peygamber sabahleyin mescidden eve geldiğinde “yiyecek bir şey var mı” diye sorduğunda, yiyecek olmadığı zaman kendisine “Yok, Ey Allah’ın Rasûlü!” diye cevap verilir. Rasûlullah da “o zaman ben de oruçluyum” derdi (Müslim 1992: Sıyam 169). Evde yiyecek bir şey olmadığından dolayı üzülmez, bu konuda hanımlarına da kızmazdı, hatta bunu fırsat kabul ederek oruca niyet ederdi.

Eşler arası davranışlarda kabalık, ilişkilerde sertlik, sözlerde kırıcılık, hatada hoşgörüsüzlük, kısacası taş kalplilik ve merhametsizlik sağlıklı bir iletişimi engellediği için kurumsal yapıyı yıkan ve dağıtan bir niteliğe sahiptir.¹⁹

¹⁹Âli İmrân sûresinin 159. ayetinde Yüce Allah, insanlara davet ve tebliğ metoduna yönelik Rasûlüne hitaben şöyle buyurmaktadır: “O zaman, Allah’tan bir rahmet sebebiyle onlara yumuşak davrandın. Ve eğer sen, kaba, katı yürekli olsaydın, mutlaka senin etrafından dağılırlardı. Artık onları affet ve onlar için mağfiret dile ve işler konusunda onlarla muşavere et (damış). Azmettiğin zaman, artık Allah’a tevekkül et. Muhakkak ki Allah, tevekkül edenleri (Allah’a güvenenleri) sever.”

Aile hayatında yaşanan ve iletişimi olumsuz etkileyen sorunlar gizli-saklı kalmayıp, eşler arasında konuşulabilecek müsait zemin oluşturulup, ortaklaşa çözüm yolları aranıyorsa sağlıklı bir aile içi iletişiminden bahsedilebilir. Eşlerin, iletişim sürecinde “teşekkür etmeyi, özür dilemeyi, hoşgörülü olabilmeyi” hayatlarında yaşamaları gerekir.

4.3-Eşlerin Birbirleriyle Sohbet Etmeleri ve Yakın İlgî Göstermeleri

İnsanların sağlıklı iletişimde bulunabilmeleri için her şeyden önce birbirlerine yeterli zaman ayırmaları ve ilgi göstermeleri gerekir. Aksi durum, iletişimi olumsuz yönde etkileyip eşler arasındaki sevgi bağının zedelenmesine neden olabilir. Hızla değişen hayat şartları ve ekonomik sorunlar nedeniyle eşlerin çalışıyor olması, birbiriyle konuşmak, birbirlerini dinlemek, kısacası iletişim konusunda yeterli zaman bulamamaları sorununu ortaya çıkarmıştır.

Ailedeki bireyler arası sağlam bağların kurulmasına sohbet ortamlarının katkısı çoktur. Konuşulan, tartışılan ve sohbet edilen bir ailede, birçok problem rahatlıkla aşılabilecektir. En azından aile üyeleri birbirini daha iyi anlayacaktır (Kaya 2003:72). Bir araştırmaya göre evliliklerini sağlam gören çiftlerin %90’ından fazlasının zamanlarının çoğunu birlikte geçirdikleri; boşanan çiftlerin ayrılmadan önce birbirlerine çok az zaman ayırdıkları ortaya çıkmıştır (Kaya 2003: 70).

Bir eş ve babanın ailesine olan ilgisinin en önemli göstergesi, onlarla sohbet etmesi ve birlikte kaliteli vakit geçirmesidir. Hz. Peygamber aile reisi olarak eşleriyle sohbe özen gösterir, ne ibadeti, ne arkadaşlarıyla geçirdiği vakit, ne de dünya meşguliyeti buna engel olmazdı. Hz. Peygamber’in aile sohbetleri, aile fertlerinin her biri ile şahsen teması, baş başa sohbeti ve aile bireylerinin tamamının birbirleriyle sohbeti şeklinde olmak üzere iki boyutta gerçekleşmiştir.

Hz. Peygamber siyasî, içtimaî ve tebliğ faaliyetleriyle geçen günün o yoğun temposu içerisinde bile, eşleriyle olan sohbetini ihmal etmez, her sabah mescitten çıktıktan sonra ve her ikinci vakti namaz kıldıktan sonra eşlerinin her birine ziyaretler yapar ve belirli bir müddet onlarla sohbet ederdi (Heysemî 1967: IV, 316). Rivayetler Hz. Peygamber’in eşlerini günlük ziyaretlerine selam vererek başladığını, geceleyin evine girerken uyanık olanların işiteceği ve uykuya dalanları uyandırmayacak bir şekilde selam verdiği, hanımlarına yaklaşp elini omuzlarına ve başlarına koyduğunu, hâl ve hatırlarını sorup sorunlarıyla ilgilendiğini bir başka deyişle onlarla sağlıklı bir iletişim kurduğunu göstermektedir.²⁰

Özellikle bütün aile fertlerinin bir araya gelmesini sağlamak amacıyla da her akşam, bütün hanımları Hz. Peygamber o gece kimin yanında geçeleyecek ise topluca oraya gelirler, sohbet ederlerdi (Müslim 1992: Nikâh 46). Bu toplantılarda Hz. Peygamber’in eşlerine ibretli kıssalar anlattığı, hepsinin espriler ve şakalar yaptığı rivayet edilmiştir.²¹ Hadislere göre kişinin ailesiyle

²⁰İlgili rivayetler için bkz. *İbn Sa’d, Tabâkat, VIII, 170; Heysemî 1967, IV, 316; Canan 2005: 25*

²¹Hz.Peygamber’in aile fertlerine yaptığı espri ve şakalarla ilgili hadisler için bkz. *(Ebû Dâvûd 1992: Cihad 61; Nesâî 1992, İsrâtü’n-Nisâ 4; İbn Hanbel, 1992: VI, 39, 144, 264;*

geçirdiği vakit, boşa harcanmış bir zaman değildir. Hz. Peygamber insanlara, bildiğini anlatacağı ilk kişilerin aile fertleri olduğunu öğretmiştir. O, kendisine gelen heyetlere “*Ailenize dönün ve onlara öğrendiklerinizi öğretin*” buyururdu (İbn Hanbel 1992, III, 436).

Allah Rasulü, eşlerinin bir sıkıntısı olduğunda onlarla ilgilenir, üzülen ve ağlayan birini gördüğünde teselli ederdi. Enes b. Mâlik’ten gelen rivayete göre; Safiyye, Hafsa’nın kendisi hakkında “Yahudi kızı” dediğini duyunca ağlamaya başladı. Peygamber (s.a.s) yanına girdiğinde ağlamakta idi. Rasûlullah (s.a.s.), seni ağlatan olay nedir? diye sorunca Safiyye: Hafsa bana “Yahudi kızı” diyor dedi. Bunun üzerine Hz.Peygamber şöyle buyurdu: “Sen bir Peygamberin kızı durumundasın amcan da Peygamberdi ve şu anda da bir Peygamberin nikahı altındasın. Hangi konuda sana karşı övünüyor?” Sonra Hafsa’ya: “Ey Hafsa! Allah’tan kork” buyurdu (Tirmizî 1992: Menâkıb 63). Hz. Âişe’nin çocuğu olmadığı için künyesi de yoktu. Ancak Araplarda künyeye çok önem verilirdi. Bu duruma üzülen Hz. Âişe, birgün Allah Rasûlüne bunu arz edince Hz.Peygamber de şöyle buyurmuştu: “Sen yeğenin Abdullah bin Zübeyr’i kendine evlat edinirsin ve onun ismine izafeten de künye alırsın.” Bundan sonra Hz. Aişe yeğeni Abdullah b. Zübeyr’e izafeten Ümmü Abdillâh diye künyelendi (İbn Sa’d, VIII, 66).

Hz. Peygamber, kişinin ailesini ihmal edecek derecede ibadet etmesini tasvip etmezdi. Ashab-ı kiramdan Osman b. Maz’ûn’un hanımı Havle bnt. Hakîm iyi giyinen bir kadındı. Bir gün Hz. Peygamber Havle’yi Hz. Âişe’nin odasında pejmürde bir kıyafet içerisinde görünce: “Ey Âişe! Havle’ye ne olmuş?” diye sordu. Hz. Âişe de Osman’ın gece-gündüz ibadetle meşgul olduğunu, Havle’yi büsbütün ihmal ettiğini, onun kendini büsbütün bıraktığını, üstüne başına bakmadığını söyleyince Rasûlullah (s.a.s) Osman b. Maz’ûn’a haber verip çağırttı. Ona, “Ey Osman, sen benim sünnetimden yüz mü çeviriyorsun?” buyurmuştur. Osman da; “Vallahi, hayır Ey Allah’ın Rasûlü! Bilâkis ben senin sünnetini istiyorum” diye cevap vermişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ***“Gerçekten ben uyku da uyurum, namaz da kılarım; oruç da tutarım, iftar da ederim. Kadınlarla da evlenirim. Ey Osman, Allah’tan kork, çünkü senin üzerinde ailenin de hakkı vardır. Senin üzerinde misafirin hakkı vardır ve senin üzerinde nefsinin hakkı vardır. Oruç tut, iftar da et; namaz kıl, uyku da uyu!”*** buyurmuştur (Ebû Dâvûd 1992: Tatavvu’ 27).

Eşleri de Hz.Peygamber’e ve onun yakınlarına, sevdiklerine karşı yakın ilgi göstermişler; iyilikte bulunmuşlar ve ayrı bir değer vermişlerdir. Rivayetlere göre süt annesi Halime Hz.Peygamber’i görmeye geldiği zaman, Hz. Hatice ona çok sayıda dişi deve hediye etmiş; yine bir defasında kuraklık yüzünden çektiği sıkıntıları anlattığında bu defa da kırk koyun ve bir binek devesi yardımında bulunmuştu (eş-Şâmi 1993: I, 341). Hz. Hatice’nin bu davranışı, eşler arasında sevgi ve saygı temelli bir iletişimin kurulması ve eşlerin birbirlerine daha da yakınlaşması için önemli bir husustur.

4.4-Eşlerin Birbirlerine İyilikle Davranmaları, Şiddet Uygulamamaları

Günümüzde aile içi şiddet, eğitim-kültür düzeyleri ne olursa olsun evlilik sorunlarının en başında gelen sosyal bir realitedir. Eşler arası iletişimin sağlıklı olabilmesinin en önemli amillerinden biri de fiziksel, sözlü, psikolojik ya da duygusal, ekonomik olarak ifade edilen her türlü aile içi şiddetten uzak durmaktır (Dölek 2008: 222).

Şu iyi bilinmelidir ki, eşlerin birbirine karşı şiddet uygulamasının, Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in sünnetinde kesinlikle dayanağı ve yeri yoktur. Peygamberimizin eşlerine ve çocuklarına gayet şefkatli ve merhametli davrandığını, hayatının hiç bir safhasında eşlerini ve çocuklarını dövmediğini görüyoruz.²² Konuyla ilgili aşağıdaki rivayetlerden de anlaşılacağı üzere daha faziletli olan, "vurma" eyleminin terkedilmesidir. Zira Kur'an'ın uygulayıcısı olan Hz. Peygamber, hayatı boyunca - karşılaştığı ve yaşadığı hangi durum olursa olsun - eşlerine hiç vurmamış, dövmenin insanî ve ahlakî olmadığını bildirmiş; eşlerini dövenleri, fizikî, psikolojik vb. her türlü şiddet uygulayanları "hayırsız" olarak nitelemiştir (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh, 42; İbn Mâce 1992: Nikâh 51). Hz. Aişe ise Hz. Peygamber'in bu konudaki tavrını şöyle ifade etmiştir: "*Peygamberimizi –Allah'ın dinini ilgilendiren hususlar dışında- ne bir hizmetçiye ve ne de bir kadına vururken asla görmedim. O, mübarek eliyle hiç kimseye asla vurmamıştır.*" (Nesâî 1998: 242-243). Kadına yönelik şiddetin arttığı günümüz dünyasının bu konuda O'nun örneğine muhakkak ihtiyacı vardır.

Hz. Peygamber'in aile hayatı içinde ne bir kavgasına ne de herhangi bir hanımını azarlayıp kötü davranmasına rastlanmamıştır. Hz. Peygamber kadınların yaratılış gereği beden ve ruh yapılarındaki hassasiyet dolayısıyla, onlara karşı anlayışlı ve daha dikkatli davranılmasını, kaba ve kırıcı tavırlardan sakınılmasını tembih etmiştir (Yardım 2002: 325). Konuyla ilgili aşağıdaki Nebevî mesajları örnek verebiliriz.

"Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi şekilde davrananlardır." (İbn Mâce, 1992: Nikâh 50).

"Kadınlar erkeklerin dengi, benzeri ve tam bir eşidir. Hanımlarınızı dövmeyiniz." (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh 43).

²²Hz. Peygamber Vedâ Hutbesinde şöyle buyurmuştur: "...Eşleriniz, (evlilik sorumluluklarını yerine getirmemek, kocanın haklarını ihlal etmek, onun şahsiyet ve vakarını zedeleyici tavırlar sergilemek veya iffet ve namusunu tehlikeye sürükleyebilecek durumlara meyletmek gibi) göz yumulamayacak kadar çirkin bir yanlış yapmadıkça, onlara karşı, iyi davranmaktan başka yapabileceğiniz hiç bir şey yoktur. Eğer böylesi bir yanlış yapmışlarsa yataklarınızı ayırın, onları (hafifçe, eziyet verici şekilde olmaksızın) dövin. Size itaat ettikleri takdirde, (bahaneler arayarak) onlara karşı (olumsuz) bir davranış içine girmeyin...." İbn Mâce 1992: Nikâh 3; Tirmizî 1992: Radâ' 11. Bu rivayette Hz. Peygamber, "hafifçe dövin" ifadesini kadının açıkça edepsizlik yapması şartına bağlamış, ancak kadına zarar verilmemesi gerektiğini bildirmiştir

“Hanımlarınıza kötü söz söylemeyin, ona ve yaptığı işlere çirkin demeyin. Sakın yüzüne vurmayın.” (Ebû Dâvûd 1992, Nikâh 42; İbn Mâce 1992: Nikâh 3).

“Kadınlar hususunda Allah’tan sakınınız. Zira siz onları Allah’tan emanet olarak almışsınızdır. Eşlerinize yediğinizden yedin, giydiğinizden giydirin, sakın onları dövmeyin ve onları incitecek çirkin sözler söylemeyin.” (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh 40-41; Tirmizî 1992: Radâ’ 11; İbn Mâce 1992:Nikâh 4).

“Sizden biri hem karısını köle gibi döver, hem de utanmadan sarılıp yatar.” (İbn Hanbel 1992, IV,17). Bu hadisler, eşlerin birbirlerine –özellikle erkeğin kadına- hem fiziksel ve sözlü hem de psikolojik şiddet uygulamamasını emretmektedir.

“Yapacağın tüm harcamalardan dolayı, Allah’ın izniyle mükâfat alacaksın. Hatta eşinin ağzına verdiği bir lokmanın bile karşılığını alacaksın.” (Buhârî 1992: İmân 56; Müslim 1992, Vasiyet 5). Bu hadis, kocayı ailesinin nafakasını kazanmasına ve eşine ikramda bulunmasına teşvik etme bağlamında olduğu kadar eşler arasında pozitif olarak fiziksel iletişimin kurulması açısından da önemlidir (Dölek 2008: 212). Hz. Peygamber, kadının da kocasına yaptığı hizmetlerin ve hakkına riayetle itaatin ona sadaka ve cihad sevabı kazandıracağını ifade etmiştir (Heysemî 1967: IV, 305).

Hz. Peygamber, Yüce Allah’ın “Eşlerinizle en güzel bir biçimde geçinin” (4/Nisa/19) ayetini hayatı boyunca en özel ve güzel bir şekilde uygulamıştır. Enes b. Mâlik’ten rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamber bir seferinde yol alırken Habeşli bir deve sürücüsü güzel sesiyle kadınların bindikleri develeri hızlı bir şekilde yürüttü. Bunun üzerine Peygamber ona hitaben: “Ey Enceşe! Yumuşak ol, yazık sana! Camları (cam gibi nâzik/kırılgan olan kadınları incitmekten sakın) hızlı yürütme!” buyurdu (Buhârî 1992: Edeb 116), (Müslim 1992: Fedâil 73). Bu hadiste, Hz. Peygamber yaratılıştaki hassas, nazik ve kırılgan özellikleriyle psikolojik yapıları gereği kadınları, cam/kristallere benzeterek, onlara karşı kibar, nazik olunmasını, iyi muamelede bulunulmasını, kaba ve sert davranılmamasını öğütlemiştir. O’nun, bir defasında eşi Safiyye’yi devesine bindirirken dizine bastırarak bindirmesi de hanımlarına karşı nazik davrandığının göstergelerinden biridir (Buhârî 1992: Meğazî, 38; Nesâî 1992:Nikâh 79).

Hz. Peygamber, eşleri tarafından çok üzüldüğü meşhur bal hadisesi üzerine bir daha asla bal yememeye yemin ederek ve eşleriyle bir ay ayrı kalmaya karar vererek odasına çekilmiştir (Buhârî 1992: Et’ime 32; Müslim 1992: Eşribe 11). Hz. Peygamber’in hanımlarına bir aylık “uzak kalma” cezası vermiş olmasına rağmen, kendisini bu duruma sevk eden olumsuz davranışları sebebiyle onlara karşı kalp kırıcı herhangi bir söz sarf etmemesi dikkat çekicidir (Canan 2005: 59-60).

Hz. Peygamber aile içi iletişimin aksamaması için kişinin eşine darılmamasını ve bu husustaki hassasiyetini bir prensip olarak şu sözleriyle

ortaya koymuştur: “Mümin bir erkek, mümin bir kadına kızıp darılmasın. Eğer onun bir huyundan hoşlanmazsa diğer huyundan hoşlanabilir.” (Müslim 1992: Radâ’ 61). Realite şudur ki, evlendikten sonra hayatı paylaşmaya başlayan çiftler, birbirlerini tanıdıkça beğenmedikleri huy ve davranışlar ile karşılaşabilirler. İşte bu hadiste olumlu olana yönelerek eşlerin birbirlerinin iyi yönlerine odaklanmaları tavsiye edilmektedir.

Olumlu bir iletişimde bulunabilmek için her şeyden önce insanların hem olumlu, hem de olumsuz özellikleri bulunabileceğini kabul etmek gerekir. Yani kimsenin tümüyle olumlu ya da tümüyle olumsuz olamayacağının bilincine varmak önemlidir. Aile üyelerinin olumlu özelliklerine dikkat edip, bu özellikleri karşdakine ifade etmek o kişinin önemsendiği fikrini verir. Önemsendiğini anlayan kişinin kendine güveni artar ve kendini rahatlamış hisseder. Aynı şekilde olumlu iletişim aile içindeki üyelerin birbirlerine özenli bir tarzla davranmalarını da içerir. Bunun içindir ki, eşlerin birbirine çok kızdığında, birbirlerinin olumlu yanlarını ve yaptıkları güzellikleri düşünmeleri problemin çözüm noktasıdır (Öz 2005: 55).

Hz. Peygamber hanımlarına hiçbir surette el kaldırmamış, gönül kırıcı bir söz dahi söylememiştir. O, hanımlarını daima hoş tutmuş, asla kalplerini incitmemiş ve onlara daima güler yüzlü davranmıştır (Sandıkçı 1995:165). Allah Rasûlü’nün kadına verdiği değer, ne o güne kadar ne de o günden sonra, cihanda eşi görülmedik bir seviyede idi. O bir gece kalkıp hanımlarından birinin hatırını sorsa, hemen diğer hanımlarını da dolaşır, onların da hatırını sorardı. Davranış bakımından hiçbirini diğerine tercih eder görünmezdi. Allah Rasûlü, eşlerine iyi muamele konusunda sözleri ve davranışlarıyla günümüz insanına gerekli mesajları vererek, yaşayarak ve öğreterek en güzel örnek olmuştur.

4.5-Eşlerin Birbirleriyle Eğlenmeleri ve Şakalaşmaları

İnsan tabiatında bulunan eğlenme ve şakalaşmanın en güzel örnekleri, Hz. Peygamber’in hem diğer insanlarla hem de ailesiyle olan beşerî ilişkilerinde tezahür etmiştir. Rasûlüllah’ın gerek eşlerine gerekse diğer insanlara karşı yaptığı şakalar, zarif, hafifliğe kaçmayan, gerçeğe uygun ve mesaj dolu olup lüzumsuz ve yersiz değildi. Daha çok gönül alıcı ve sevindirici şakalar yapardı. Alay etmek, küçümsemek gibi insanın onur ve haysiyetini zedeleyen şakaları asla yapmadığı gibi, bu tür şakalara şiddetle karşı çıkmıştır.

Hz. Peygamber hanımlarıyla yakından ilgilenmiş, onlara zaman ayırmış, onları hoşnut edebilmek için yarış bile yapmıştır. Hz. Âişe’den rivayet olunduğuna göre, kendisi Peygamber (s.a.s) ile beraber bir seferde iken yaptıkları yarışı şöyle anlatmıştır: “Ben Hz. Peygamber ile yaya olarak bir koşu yaptım ve onu geçtim. Bir süre sonra şişmanlayınca onunla bir yarış daha yaptım bu sefer o beni geçti ve “işte bu, (benim seni geçmem) şu (daha önceki senin beni) geçme(nin) karşılığıdır.” buyurdu (Ebû Dâvûd 1992: Cihad 61; İbn Hanbel 1992: VI, 39, 264).

Hz. Peygamber eşlerinin meşru istek ve hareketlerini hoşgörüyle karşılamış, bu konuda onlara yardımcı olmuştur. Hz. Âişe şöyle aktarır: “Yine

bir bayram günü idi ki, o gün siyâhîler kalkanlar ve kısa mızraklarla oyun oynuyorlardı. Ya ben Rasûlüllah'tan bakmağa izin istedim (de izin verdi), yahut (kendiliğinden): “Bakmak istiyor musun?” diye sorunca, “evet”, dedim. Bunun üzerine beni arkasında, yanağım yanağına degecek şekilde ayaküstü durdurup, Habeşliler'e “Haydin (devam edin) Erfide oğulları!” buyurdu. Nihayet seyretmekten usandığımda: “Artık yeter mi?” diye sordu. “Evet” dedim. “Öyleyse git” buyurdu (Buhârî 1992: Cihâd 81).

Hz. Peygamber eşlerine karşı kırıcı olmamak üzere sözlü şakalar yapmıştır. Hz. Âişe anlatıyor: “Bir gece yatarken, hanımlarına mı gitti diye vesveseye düşüp, Rasûlüllah'ı araştırmıştım. Elim saçlarına girdi. Durumu anlayan Hz. Peygamber “sana yine şeytanın gelmiş olmalı” dedi (Nesaî 1992, İshrâtü'n-Nisâ 4). Yine bir gün Hz. Peygamber Bakî mezarlığına gömülen bir cenazeden yanıma döndü ve beni, başımın ağrısından dolayı; “vay başım!” derken buldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber “Bilâkis, ya Âişe, benim vay başıma” diyerek şöyle devam etti: “Sen benden önce ölsen, ben de seni iyice yıkayıp kefenlesem, (sonra da) defnetsem olmaz mı?”. Bunun üzerine Hz. Âişe “Vallahi ben öyle zannediyorum ki sen benim ölmemi istiyorsun, şayet sen bunu yapsan, evime döner ve orada hanımlarından biri ile beraber olurdu!” deyince, Hz. Peygamber tebessüm etti (Dârimî 1992: Mukaddime, 14; İbn Hanbel 1992: VI, 144).

Rasûlüllah, bizzat kendi yaptığı şakalarının yanı sıra şakalaşmaya müsaadesiyle de samimi bir aile havasının oluşmasını sağlamıştır. Hz. Âişe'nin anlattığına göre, bir gün Hz. Peygamber'e bulamaç pişirdiği sırada Hz. Sevde yanlarında bulunuyormuş. Hz. Âişe, “Sevde, buyur sende ye!” diyerek onu davet etmiş. Sevde yanaşmayınca Hz. Âişe, “yemezsen yüzüne bulayacağım.” demiş. Hz. Sevde yememekte ısrar edince bulamaçtan alıp onun yüzüne bulayınca, ortaya çıkan manzaraya Hz. Peygamber güler ve elini Sevde'ye koyarak, “Ne duruyorsun sen de onun yüzüne sür!” buyurmuş. Sevde de Hz. Âişe'nin yüzüne sürünce Allah Rasûlü ona da gülmüş (Nesaî 1992: İshrâtü'n-Nisâ 5).

Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber aile içinde gayet toleranslı davranır ve latife yapmayı severdi. Hey şeyden önce yüzü gülerdi. Onun sadece hiddetlendiği husus, Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gördüğü saygısızlıktı. O böyle bir durumda, Allah'ın emirlerinin yerine getirilmesi ve haram kıldığı bir şeyden vazgeçilmesi için bütün gayretini sarf ederdi.

4.6-Eşlerin Birbirleriyle İstişâre Etmeleri

Aile içerisinde iletişimin monolog değil diyalog biçiminde olması, evli çiftin ilişkisinin kaliteli olması bakımından gereklidir. Çünkü eşler arasındaki çok yönlü uyum, ancak karşılıklı iletişim sayesinde gerçekleşebilir. Aynı şekilde eşlere de görüşlerini ve ihtiyaçlarını ifade etme fırsatı verilmesi, varlığının önemsenmesi anlamına gelir. Eşi tarafından önemsendiğini, değer verildiğini algılayan eş kendini daha mutlu hisseder ve eşine bağlılığı artar (Önder 2003: 29). Özellikle aile içi iletişimde, aile üyelerinin birbirlerini etkili

olarak dinlemeleri ilişkilerin sağlıklı gelişimi açısından önemlidir. Her şeyden önce iletişimi iki yönlü hale getirmenin yolu diğer kişiyi dinlemekten geçer. İşte bu nedenle iyi bir iletişimci, iyi bir dinleyici olmak durumundadır (Önder 2003: 45).

Hz. Peygamber "...işini onlara danış" (3/Âl-i İmran/159) emri gereğince vahye dayalı, dinî mevzular dışında kalan ailevî meselelerde eşleri ile istişâre eder, bazı konuların müzakeresini yapar ve ashabına da bazı meselelerde kadınlarla istişâre etmeyi tavsiye ederdi. Örneğin, ebeveynlere evlilik konusunda kızlarla istişâre yapmasını öğütlemiştir:

"Kızları hususunda kadınlarla istişâre edin." (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh 24).

"Kızımı evlendirmeden önce babası, kızıyla müşavere yapmalıdır." (Ebû Dâvûd 1992: Nikâh 25).

Hz. Peygamber'in, bir anlamda eşlerinin düşüncesine ihtiyacı yok iken, onlarla bazı konularda istişâre ve müzakere etmesi, o zamana kadar toplumda değer verilmeyen kadını belli bir statüye kavuşturmak adına insanlığa mesaj vermesi şeklinde değerlendirilebilir. Hz. Peygamber hanımlarının dertlerini ve sıkıntılarını dinleyip onlara çözüm üretmenin yanında kendi dertlerini ve sıkıntılarını da hanımlarına anlatmıştır. Nitekim Hz. Peygamber'e ilk vahiy geldiğinde bunu ilk eşi Hz. Hatice'ye anlatmış bu konuda onun fikrine başvurmuş ve o da Hz. Peygamber'in sıkıntısına ortak olmuş, "Korkma! Allah seni asla mahcup etmez, çünkü sen sözün doğrusunu söylersin, akrabanı gözetir, fakirlere yardım edersin..." sözleri ve davranışları ile onu sakinleştirmiş ve O'na yol göstermiştir (Müslim 1992:İmân 253). Böylece Hz. Peygamber ilk vahyin endişesini ve korkusunu, eşi ile yaptığı istişâre ve onun verdiği manevî destekle üzerinden atmıştır.

Karşısındakine değer vermenin önemli bir işareti olan istişâre mekanizmasının kullanılması, evlilik hayatında vazgeçilmez bir husustur. Hz.Peygamber, en kritik zamanlarda ve olaylar karşısında bu mekanizmayı kullanmış ve eşlerle istişâre etmenin nebevî bir sünnet olduğunu göstermiştir (Akgül 2011: 96). Konuyla ilgili örnek olarak şu rivayeti nakledebiliriz: Hicretin 6. senesinde Müslümanlar Hz. Peygamber'in önderliğinde Zilkâde ayında Kâbe'yi ziyaret etmek üzere Mekke'ye doğru yola çıkmışlardı. Mekkeli müşrikler o yıl Müslümanların Kâbe'yi ziyaretine izin vermediler. Rasûlullah (s.a.s), barış antlaşmasının yazım ve imzasını bitirip ayrıldığı zaman, sahâbîlere "Haydi artık kalkın, kurbanlarınızı kesip, saçlarınızı tıraş edin!" buyurdu. Râvî dedi ki: Vallâhî sahâbîlerden bir kişi olsun kalkmadı. Hattâ Resûlullah bu emri üç kere söyledi. Sahâbîlerden hiçbirisi kalkmayınca, Hz. Peygamber, zevcelerinden Ümmü Seleme'nin yanına girdi ve sahâbîlerden gördüğü kayıtsızlığı ona söyledi. Ümmü Seleme: "Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bu emri yerine getirmek istiyor musun? O halde şimdi dışarı çık, sonra da kurbanlık develerini kesinceye ve berberini çağırıp, o seni tıraş edinceye kadar sahâbîlerden hiçbirisine bir kelime bile söyleme!" dedi. Bunun üzerine Peygamber, Ümmü Seleme'nin yanından çıktı ve sahâbîlerinden hiçbirisi ile konuşmayarak, umre ibâdetlerini yerine getirdi. Kurbanlık develerini kesti

ve berberini çağırıp tıraş oldu. Sahâbîler Peygamber’i bu halde görünce, onlar da hemen kalkarak kurbanlarını kestiler, birbirlerini tıraş etmeye başladılar (Buhârî 1992: Şurût 15). Ümmü Seleme, sorunun çözümüne ilişkin düşüncesiyle, böylesi gergin ve kritik bir ortamda Hz. Peygamber’e nasıl hareket etmesi gerektiği hususunda yardımcı olmuş, Allah Rasûlü de onun arzusuna göre hareket etmiş, böylece istişâre sayesinde ashâbın şevk ve gayretleri yeniden harekete geçmiş, ortamdaki karamsarlık, endişe ve güvensizlik yerini huzura bırakmıştır (Kavuştu 2006:106). O günkü Arap toplumunda kadının yerini dikkate aldığımızda Allah’ın Rasûlü ve devlet başkanı olarak Hz.Peygamber’in eşleriyle istişâre etmesinin ne kadar önemli ve anlamlı bir eylem olduğu anlaşılmaktadır.

4.7-Eşlerin Birbirlerine Yardımcı Olmaları

Bir aile içerisinde, bireyler görev ve sorumlulukları ölçüsünde birbirlerine yardımcı olurlar. Örnek bir insan olarak Hz. Peygamber de dinî, siyâsî ve içtimaî alandaki görev ve sorumluluklarını yerine getirmekle birlikte, aile bireyleri arasındaki yardımlaşma ve dayanışma noktasında gerektiğinde ev işlerine yardımcı olmaktan hoşlanırdı. Aile hayatında üzerine düşen işleri yerine getirerek, eşlerine yardımcı olmuş ve onların yüklerini hafifletmiştir.

Ev halkı ve arkadaşları onun bütün işlerini yapmaya hazır olduğu hâlde, Hz. Peygamber bunu istemez, kendi işini kendi elleriyle görmekten hoşlanırdı (Afzalur Rahman 2003: III,192). Hz.Âişe’ye Peygamberimizin evde hangi işlerle meşgul olduğu sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: “O, elbiselerini yamar, evi süpürür, keçileri sağır, çarşıdan alışveriş yapar, ayakkabılarını ve delik su kaplarını tamir ederdi. Develeri bağlar, onların yemlerini verirdi.” (Buhârî 1992: Nafakât 8; İbn Hanbel 1992: VI,106, 256.) Bu rivayetten Rasûlüllah’ın gerektiği durum ve şartlarda ev işlerinde eşlerine yardımcı olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber ailesine ayırdığı vakitlerde ev işlerine üzerindeki görev ve sorumlulukları aksatmadan yardım ederdi. Arkadaşlarının da bu konuda kendisini örnek almalarını isterdi. Nitekim Hz. Âişe, Allah Rasûlünün evinde iken ailesinin işleriyle meşgul olduğunu, ezanı duyunca da hemen namaza çıktığını” nakletmiştir (Buhârî 1992, Nafakât, 8). Bu ve benzeri rivayetlerden, Hz. Peygamber’in sıradan bir insan gibi, yetenekleri doğrultusunda ev hayatında kendi işlerini gördüğü, aile hayatında yardımlaşma ve paylaşmayı esas aldığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Hz. Peygamber günümüz ailelerine, gerektiği durumlarda ev işlerinde eşlerine yardımcı olmalarını, iş bölümü yapmalarını kendi uygulamasıyla bizzat göstermiştir.

İslâm’da kadınları sosyal hayattan soyutlayıp evlere hapseden sınırlayıcı ve yasaklayıcı hükümler olmamakla birlikte, erkek ve kadınlar biyolojik ve psikolojik açıdan farklı özelliklerde yaratıldıkları için, onların bu fitrî ve tabii durumlarını gözönünde bulunduran Hz. Peygamber, kadınlara evlerini tavsiye etmiştir (İbn Hanbel 1992:VI, 68). Yine Rasûlüllah (s.a.s) “Kadın kocasının evinde çobandır ve güttüklerinden sorumludur” buyurarak kadının ev işlerini iyi bilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. (Buhârî 1992: Vasâya, 9). Kızı Fatıma

ile damadı Hz. Ali arasında iş bölümü yaparken Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye dış işleri, Cahiliye gelenğinde ağır işlerde ezilen kadınların aksine, Hz. Fatıma'ya da evin iç işlerini tavsiye ettiğini görüyoruz (Kâsânî 1986: IV, 24).

Kadının iş ve çalışma hayatındaki yerinin arttığı günümüzde ailede eşlerin her işte birbirlerine yük olmamaları, her işi evin hanımlarından beklememeleri ve birbirlerine yük olmamaya çalışmaları, aile huzuru ve eşlerin birbirlerine karşı saygılarının muhafazası açısından önemlidir.

4.8-Eşlerin Birbirlerine Karşı Güveni, Sadakâtı ve Vefası

Eşler arasındaki ilişkilerin insanî değerler üzerine kurulu olması ve karşılıklı rıza esasına dayanması gerekir. Bu anlamda güven, sadakât ve vefakârlık iyi geçinmenin ve sağlıklı iletişimin temelini oluşturur. Eşlerin güvenilir olmaları ve birbirlerine güvenmeleri, aile huzurunun vazgeçilmez şartlarındandır. Eşlerin ve diğer aile bireylerinin birbirine güvenmediği veya güvenemediği bir aile ortamında huzurdan söz edilemez.

İlk vahyin inzâlinde Rasûlüllah üzerine yüklenen sorumluluğun ağırlığını düşünerek, böyle bir sorumluluğun altından kalkıp kalkamayacağı konusundaki endişesini dile getirdiğinde, ilk eşi Hz. Hatice O'nu teskin ederken söyledikleriyle ne -kadar güvendiğini göstermiştir (Buhârî 1992, Bed'ü'l-Vahyi 1; Müslim 1992: İmân 252).

Hz. Hatice ile Hz. Peygamber'in birbirlerine karşı olan sadakâtleri de bilinmektedir. Hz. Hatice'ye karşı Hz. Peygamber son derece sadâkatle bağlanmış, Hz. Hatice de ona karşı aynı bağlılıkla karşılık vermiş, en zor zamanlarında maddî ve manevî desteğini esirgememiştir (Buhârî 1992: Bed'ü'l-Vahyi 1). Sınırsız sayıda kadınla evlenmenin normal kabul edildiği, örf ve adet haline geldiği Arap toplumunda, Hz. Peygamber'in ilk eşi Hatice ile yirmi beş yıl evli kalması ve eşinin vefatından sonra yaklaşık üç yıl bekleyip yeniden evlenmemesi, ilk eşine olan sadâkatı ve vefasının açık bir göstergesidir (Sarıçam 2004: 287).

Hz. Peygamber yıllar sonra Mâriye'den doğan İbrahim'in dünyaya geleceği haberini alınca çok sevinmiş, bunun üzerine Mâriye'ye gösterdiği sevgi ve ihtimamı daha da artırmıştı. Hz. Peygamber ve Mâriye'nin kız kardeşi doğuma kadar ona itina ile bakmışlardır (İbn Sa'd, VIII, 214). İbrahim, sütannede iken ve daha süttten kesilmemişken hastalanmış ve bir müddet sonra da ölmüştür. Allah Rasûlü, evladının ölümüne çok üzülmüş ve hissettiği hüznün sebebi ile "İbrahim benim oğlumdur. O, memeden kesilmeden vefat etti. Cennette onun süt emme süresini tamamlamak üzere iki süttanne tayin edilmiştir" diyerek eşi Mâriye'yi teselli etmiş ve acısını paylaşmıştır (Müslim 1992: Fedâilu's-Sahâbe, 62-63).

Vefa, mutlu bir aile yuvasının temel taşlarından biridir. Aile fertlerini birbirlerine daha sıkı bağlayan bu vasıf, sıkıntılı ve zor zamanlarda kendini gösterir. Hayatın inişli çıkışlı akışı içinde vefakâr aile bireyleri birbirlerinin kıymetini daha iyi anlarlar. Hz. Peygamber'in eşlerine karşı sadâkat ve vefakârlığı, o derecede olmuştur ki, vefatlarından sonra bile onlara sevgiyle, hatıralarını da hürmetle yâd etmiş, vefanın en güzel örneğini sergilemiştir.

Örneğin Hz. Peygamber, Hz. Hatice'nin yakınlarına olan bağlılığı ve eşine karşı vefası sebebiyle, onun vefatından sonra her koyun kesmesinde onun arkadaşlarına mutlaka bir pay göndermiş ve ayrıca kendisine eşini hatırlatan arkadaşlarını sık sık ziyaret etmiştir (Tirmizî 1992: Birr 70), (Müslim 1992: Fedâliu's-Sahâbe 74). Ölümünden sonra Hz. Hatice'yi unutmadığını, ona ait her eşyayı hatırladığını ve onları gördüğünde sevgili eşini nasıl bir hasretle ve güzel sevgi sözcükleri ile yâd ettiğini birçok örnek göstermektedir.

Eşlerinin de Hz. Peygamber'e karşı sadâkatle bağlı olduğu ve bunu her tülü ortam ve şartlarda gösterdiği görülmektedir. Örneğin Hz. Hatice, sahip olduğu büyük servetini bir anlamda hep Peygamberlik davası yolunda tüketmiş ve eşine büyük maddî destek vermişti. Hz. Peygamber, eşinin Allah ve Rasûlü yolunda harcadığı bu servetin Cennet'teki müjdesini ona bu dünyada iken vermişti (Buhârî 1992: Menâkıbu'l-Ensâr, 20).

Ahzâb suresinde belirtildiği üzere, İslâm'ın ileriki dönemlerinde Müslümanların hayat standardı yükselince eşleri, sade bir hayat yaşayan Hz. Peygamber'den dünyalık istemişler. Allah Rasûlü de onları sade bir hayatı yaşamak ile istedikleri dünyalıkları alıp ayrılmak hususunda serbest bırakınca, eşlerinin hepsi lüks hayatı ellerinin tersiyle iterek, kanaat ve sadâkat örneği göstererek onunla beraber olma şerefini dünya meta'ına tercih etmişlerdir.²³

Hz. Peygamber, eşlerinin yetimlerine öz bir evlat olarak baktığı gibi, onlar da Rasûlüllah'ın (s.a.s.) yetimlerine öz anne gibi davranıyor, annelik eksikliğini hissettirmemeğe büyük gayret gösteriyorlardı. Sevde validemiz hayatı boyunca bu konuda örnek bir davranış sergilemiş, O'nun çocuklarına annelik yapmış ve asla bu farklılığı hissettirmemişti (Akgül 2011: 107).

Allah Rasûlü'nün eşlerinin sevgileri, sadece hayattayken değil, aynı zamanda O'nun vefatından sonra da devam etmişti. Öyle ki Hz. Peygamber'in hayatında dikkat ettikleri şeylere vefatından sonra da dikkat ediyor, sevmediği şeyleri sevmiyor, sanki hayattaymış gibi davranıyor, eşe karşı sevgi ve sadâkatin ölçüsünü göstermiş oluyorlardı. Örneğin Hz. Âişe, Rasûlüllah'ın (s.a.s.) vefatından sonra, O hayatında kınanın kokusunu sevmediği için, saçına kına yakmıyordu. "Peki, şimdi vefat etti" denilince de "Hayatındayken sevmediğini vefatından sonra yaparsam sadâkatsizlik olur." şeklinde karşılık vermişti (Ebû Davud 1992:Tereccül, 4; Nesâî 1992: Zînet 19).

Hz.Peygamber'in örnek aile hayatından anlıyoruz ki, aile içi ilişkilerde sevgi, saygı ve samimiyet hâkim olmalıdır. Aile fertleri birbirlerine karşı olan sorumluluklarını yerine getirirken bir zorlama hissetmemeli; işlerini ve görevlerini güçleri yettiğince yerine getirmeye çalışmalıdırlar. Bu noktada aile içi iletişimde şiddet yerine barış; engelleme yerine gelişme; çatışma ve sürtüşme yerine mutluluk ve huzur; hoşgörüsüzlük yerine hoşgörü temel alınmalıdır. Aile içi sorunların, sevgi, saygı, samimiyet ve paylaşım içerisinde hoşgörülü bir ortamda iletişim ve duygusal güvenlik sağlanarak giderilebilmesi gerekmektedir (Özgüven 2001: 11). Bunlarla birlikte eşler arasında iletişimin derin boyutunu etkileyen bazı etmenler vardır. Bunlardan en önemlisi de

²³ İlgili rivayetler için bkz. Buhârî 1992: Tefsir, 33/, 4-5; Müslim 1992: Talak 30-35.

kadın ve erkeğin evliliğe, yani aile hayatına yükledikleri anlamdır. Toplumda kadının ve erkeğin evliliğe yükledikleri anlam ve değer, evlilik kurumu içindeki ilişkilerin temelini oluşturur. Eşler arasındaki sadâkat ve vefakârlık duygularının ve güven unsurunun zayıfladığı günümüzde, Hz. Peygamber'in aile hayatını örnek alacak şekilde yeniden okumamız ve yaşamamız gerekliliği pek aşikârdır.

SONUÇ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin son hızla geliştiği çağımızda hayatın her alanında iletişimsizlik, neredeyse toplumsal paranoyaya dönüşmüştür. Hayatımızı yönlendiren önemli bir olgu olan iletişim, sağlıklı ve kalitesiz formatıyla bireysel ve toplumsal hayatımızda birçok problemi beraberinde getirmiştir. Bu sorunlardan en çok etkilenen, toplumun temel taşı olan aile kurumu olmuş; özellikle eşler arasındaki iletişimsizlik, boşanma sayılarının artmasına ve ailelerin parçalanmalarına neden olmuştur.

Dinimiz mukaddes bir kurum olan aileye ulvî bir gaye yükleyerek özel bir önem vermiş, aile ahlakı ve evlilikle ilgili temel esasları belirlemiştir. Hz. Peygamber vahiyden hareketle eşler arası iletişimi, “emânet” bilinci eksenine yerleştirerek, kadınların erkeklere birer emanet olduğunu vurgulamıştır. Aile içi iletişimi belirleyen en önemli unsurun, eşlerin evliliğe yükledikleri anlam olduğunu söyleyebiliriz.

Sünnete göre eşlerin birbirlerini yaratılış özellikleri, fitrî yapıları, psikolojik ve fizyolojik özellikleri itibarıyla tanımaları, karşılıklı hak, görev ve sorumluluklarının farkında olmaları iletişimde önemli bir unsurdur. Allah Rasûlü, kadına bireysel ve toplumsal hayatta hak ettiği değeri vererek, eşleriyle iletişimi sevgi, saygı, şefkat, merhamet, adalet, sabır, sadâkat, vefa gibi manevî değerler üzerine kurmuştur. Müslümanlara, kadınlara karşı daima iyi davranmalarını tavsiye etmiş ve bunu “*Sizin en hayırlınız, kadınlarınıza karşı iyi olanlarınızdır*” ilkesiyle ortaya koymuş ve en güzel örneklerini hayatında yaşayarak göstermiştir.

Allah Rasûlü, eşlerine karşı âdil ve anlayışlı davranmış, onların tabiatındaki sabırsızlık ve kıskançlıktan kaynaklanan olumsuz davranışlarına müsamaha, sabır ve sükût ile cevap vermiş ama asla kırıcı olmamış, hakaret etmemiş ve şiddet uygulamamıştır. Eşleri de Hz. Peygamber'den öğrendikleri aynı üslup ve anlayışla karşılıklıta bulunmuş ve “ümmehatü'l-mü'minîn” sıfatıyla, eşe karşı sevgi, saygı, bağlılık, itaat ve sadâkat konusunda hanımlara örnek olmuşlardır. Eşlerin empati kurması, diğerini ötekileştirmemesi, hatalar, yanlışlıklar ve olumsuzluklar üzerinden konuşmaması da iletişimin kalitesi açısından önemlidir. Eşlerine karşı son derece nazik, kibar, zarif, müşfik, yumuşak ve hoşgörülü olması, saygılı davranması, izzeti nefislerini rencide edecek söz ve davranışlardan kaçınması, onları mahcup etmeyip gönüllerini alması, şakalaşması, istişâre etmesi gibi esaslar, sağlıklı iletişim açısından Hz. Peygamber'in örnek bir eş olarak Müslümanlara öğrettiği üstün ahlakî erdemlerdir.

Duygusal, sözlü ve sözsüz (beden dili) iletişimin tüm unsurlarını kullanarak kin, nefret, öfke vb. iletişimin önündeki engellerini kaldıran Hz. Peygamber, insanlığa sevgi, sadakat, iffet, hayâ, vefa, güven, anlayış gibi kelimelerle özetlenebilecek evrensel ilkeler bırakmıştır. İletişimin zayıfladığı, aile kurumunun sarsıldığı ve evliliklerin yıpratıldığı günümüzde, sağlıklı bir iletişim, aile mutluluğu ve toplum huzuru için Yüce Allah tarafından inananlara en güzel ve ideal model olarak takdim edilen Hz. Peygamber'in aile hayatının örnekliğine şiddetle ihtiyacımız vardır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, A. (1974). *Hz. Muhammed'in Evlilik Hayatı*. İstanbul: Şenyıldız Yay.
- Afzalur Rahman (2003). *Siret Ansiklopedisi*, İstanbul.
- Ağırman, Cemal (2006). “İdeal Bir Davranış Biçimi Olarak ‘Empati’ ve Hadislerde ‘Empati’ Örnekleri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. X, sy: 2, s. 23-53
- Ahmed b. Hanbel (1992). *Müsned*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Akgül, Muhittin (2011). Hz. Peygamber'in (s.a.s) Eşleriyle İlişkisi, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 2011, c. XLVII, sy: 2, s. 91-116
- Apaydın, H. (2001). “Aile İçi İletişimin Çocuğun Dinsel Gelişmesine Etkisi”. *OMÜİFD*, Samsun, 12-13, 319-337.
- Ateş, A. O. (2000). *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul: Beyan Yay.
- Avcı Erdemli, K. (2006). “Ailede İletişim”, *Diyanet Aylık Dergi*, 187.
- Aydın, M. A. (1989). “Aile” *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (1997). *Bedenin Dili İletişim Becerinizin Anahtarı, Sessiz Diliniz*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bardakoğlu, Ali (2000). “*Kur'an ve Hukuk*”, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları I, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, (1992). *el-Câmiu's-Sahîh*, İstanbul: Çağrı Yay.,
- Canan, İ. (2005). *Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber*, İstanbul: Rağbet Yay.
- Cücelioğlu, D. (1996). *İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağrı, M. (2000). *Nebevi Öğretide İdeal Birey, Toplum ve Devlet Hz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri*. Ankara.

- Dirican, N. (2006). *Hz. Peygamber ve Aile İçi İletişim*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Dodurgalı, A. (1995). *Eğitim Sosyolojisi*. İstanbul: MÜİFAV.
- Dökmen, Ü. (1996). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem Yay.
- Dölek, Adem (2008). “Sünnet Işığında Aile İçi İletişimde Hz. Peygamber’in Örnekliliği I”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.I, sy.2, Erzincan.
- , (2012). “Hadisler Işığında Mutluluğu Kazandıran Durumlardan Bazıları”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.V, sy.1, Erzincan.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. el-Eş’as es-Sicistânî, (1992). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yay.
- Erdil, K. (1991). *Aile Okulu*, Ankara: TDV Yay.
- Erul, B. (2003). *Hz. Peygamber’in İnsanlarla İletişiminde Beden Dilini Kullanımı Diyanet Aylık Dergi*, 156.
- Heysemî, Nureddin Ali b. Ebû Bekir (1967). *Mecmeu’z-Zevâid ve Menbeu’l-Fevâid*, Beyrut.
- İbn Hacer, Ebu’l-Fadl b. Ali b. Hacer el-Askalâni, (1992). *el-İsabe fi temyizi’s-Sahâbe*, Daru’l-Cîl, Beyrut.
- İbn Hazm (1961). *el-Ahlak ve’s-Siyer fî Müdavati’n-nüfûs*, Beyrut.
- İbn Hibban, Muhammed b. Ahmed Ebu Hâtim, (1993). *Sahîhu İbn Hibban*, Beyrut: Müessesetu’r-Risâle.
- İbn Hişâm, Abdulmelik b. Eyyüb el-Hımyerî, *es-Siretü’n-Nebeviyye*, Turâsu’l-İslam.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (1992). *es-Sünen*, İstanbul: Çağrı Yay.,
- İbn Sa’d (trs.). *Tabakatu’l-Kübra*, Beyrut: Daru’s-Sadr.
- Kara, Necati, (2001). “Bir Bildirişim Dizgesi Olarak Beden Dili (Bir Metin Olarak Beden Dili) –Kur’an Örneği”, *Kur’an ve Dil –Dilbilim ve Hermenötik Sempozyumu*, Erzurum. Bakanlar Matb.
- Karataş, M. (2008). *Hz. Peygamber’in Beden Dili*. İstanbul: Nûn Yay.
- Kâsânî, Ebû Bekir b. Mesud. (1986). *Bedâi’u’s-Sanâi*, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye.
- Kavuştu, Şura, (2006). *Hz. Muhammed’in Aile Reisi Olarak Örnek Şahsiyeti*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) S.Ü.S.B.E., Konya.
- Kaya, C. (2003). *Evlilikte Mutluluğun Sırları*. Manisa: Renk Yay.
- Kazıcı, Z. (1997). *Hz. Muhammed’in Aile Hayatı ve Eşleri*. İstanbul: MÜİFAV Yay.
- Köknel, Ö. (1994). *İnsanı Anlamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yay.
- Müslim, Ebu’l-Hüseyn İbnu’l-Haccâc el-Kuşeyrî, (1992). *el-Câmiu’s-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yay.

- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*. Ankara.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, (1992). *es-Sünen*, İstanbul:Çağrı Yay.
- , (1998). *İşratü'n-Nisâ*, Kahire: Mektebetü's-Sünne.
- Önder, A. (2003). *Ailede İletişim, Konuşarak ve Dinleyerek Anlaşalım*. İstanbul: Morpa Kültür Yay.
- Öz, İ. (2005). “Ailelerin Nefes Alması İçin Sevgiyi Unutmamaları Gerekir”, *Diyanet Aylık Dergi*, Ankara, sy: 177.
- Özbek, A. (1995). *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Esra Yay.
- Özgüven, İ. E. (2000). *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara.
- Sağlam, B. (2003). *Model İnsan Hz. Peygamber*, İstanbul: Timaş Yay.
- Sandıkçı, K. (1995). *İslam'da Ailenin Önemi, İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği, Kutlu Doğum Haftası*. Ankara: Diyanet Vakfı Yay.
- Sarıçam, İ. (2004). *Hz. Peygamberimizin Çağımıza Mesajları*. Ankara: TDV Yay.
- Suyûti, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekir (2004). *Câmiu's-Sağîr min ehâdisi'l beşîri'n-nezîr*, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- eş-Şâmi, Muhammed b. Yusuf Salihî, (1993). *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, Daru'l-Kütü bi'l-İlmiyye, Beyrut.
- Tirmîzî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, (1992). *es-Sünen*, Thk. Muhammed Fuad Abdulbâki, İstanbul: Çağrı Yay.
- Tutar, H. (2005) - Yıldız, K. (2005). *Genel İletişim*. Ankara: Seçkin Yay.
- Türkmen, A. (1996). *İslam İletişim Hukuku*, Samsun.
- Ünlü, Hatice, (2007). *Sünnette Aile İçi İletişim*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü.S.B.E., İstanbul.
- Yardım, A. (2002). *Peygamberimizin Şemali*. İstanbul: Damla Yay.